ELM

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı

Qüvvət elmdədir...

Nizami Gəncəvi

НАУКА

Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

SCIENCE

Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

№ 35 (1517) ❖ Cümə, 20 noyabr 2026-cı il ❖ Qəzet 1984-cü ildən nəşr olunur

Prezident İlham Əliyev Vyetnam Xəbər Agentliyinə müsahibə verib

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Vyetnam Xəbər Agentliyinə (VNA) müsahibə verib.
AZƏRTAC müsahibəni təqdim edir.

- Hörmətli cənab Prezident, ikitərəfli əməkdaşlığın tarixində yeni mərhələnin başlanması ilə əlamətdar olacaq Vyetnama qarşıdakı rəsmi səfəriniz ərəfəsində Siz Azərbaycan ilə Vyetnam arasında siyasi dialoqun hazırkı vəziyyətini necə xarakterizə edərdiniz?

- Azərbaycan-Vyetnam münasibətlərinin təxminən yetmişillik tarixindən bəhs edərkən, hər şeydən əvvəl, bu dostluğun köklərinə qayıtmaq və onun əsasını qoymuş iki böyük lideri səmimi minnətdarlıq hissi ilə xatırlamaq istəyirəm.

Sözsüz ki, başlanğıc nöqtəsi 1959-cu ildə Vyetnam Demokratik Respublikasının Prezidenti Ho Şi Minin Bakıya unudulmaz səfəri idi. 1983-cü il əsl sıçrayışla əlamətdar oldu. Həmin vaxt Sov. İKP MK Siyasi Bürosunun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini Heydər Əliyevin başçılığı ilə sovet nümayəndə heyəti Vyetnama səfər etdi. Azərbaycan xalqının Ümummilli Liderinin təşəbbüsü ilə bu səfərin müddəti səkkiz günə qədər uzadıldı və ölkənin əsas regionlarını əhatə etdi. Həmin vaxt əldə olunan razılaşmalar Vyetnam iqtisadiyyatının inkişafına güclü təkan verdi və çoxillik əməkdaşlığın istiqamətini müəyyənləşdirdi.

Möhkəm, zamanın sınaqlarından çıxmış dostluğa əsaslanaraq, biz əlaqələrin gücləndirilməsini və qarşılıqlı faydalı tərəfdaşlığın genişləndirilməsini ardıcıl şəkildə davam etdirdik. 2014-cü ildə mənim Vyetnama ilk dövlət səfərim baş tutdu, artıq 2015-ci ilin mayında isə Vyetnam Sosialist Respublikasının Prezidenti cənab Çıonq Tan Şanq Azərbaycana cavab səfəri etdi.

Keçən ilin mayında Vyetnam Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi cənab To Lamın Azərbaycana ilk dövlət səfəri dövlətlərarası münasibətlərimizdə yeni fəsil açdı. Aparılan konstruktiv danışıqlar energetika və investisiyalardan müdafiə və kibertəhlükəsizliyə qədər istiqamətlərin geniş spektrini əhatə etdi. Strateji tərəfdaşlıq haqqında Birgə Bəyanatın - Azərbaycan-Vyetnam əlaqələrini keyfiyyətcə yeni səviyyəyə qaldıran mühüm sənədin qəbul edilməsi məntiqi nəticə oldu. Bu səfər tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və onun praktiki məzmunla zənginləşdirilməsi üzrə qarşılıqlı marağı bir daha nümayiş etdirdi.

Dövlət başçılarının siyasi təmasları ilə paralel olaraq, hökumətlərarası komissiyaların, müvafiq idarələrin, həmçinin parlamentlərarası dostluq qruplarının xətti ilə səmərəli dialoq aparılır. Bundan əlavə, iki ölkənin hakim partiyaları - Yeni Azərbaycan Partiyası və Vyetnam Kommunist Partiyası arasında sıx əməkdaşlıq inkişaf edir.

Ölkələrimiz arasında ikitərəfli dialoq ilə yanaşı, beynəlxalq platformalarda, xüsusilə BMT, Qoşulmama Hərəkatı, AQEM və digər beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində də sıx qarşılıqlı əlaqə qurulub.

Sözsüz ki, bütün bunlar Bakı ilə Hanoy arasında çoxillik siyasi dialoqun bərabərhüquqluluq və qarşılıqlı maraqların nəzərə alınması əsasında dayanıqlı şəkildə dərinləşməsini göstərir.

- İqtisadi-ticari münasibətlərin əsas nəticələri, istiqamətləri və inkişaf potensialı hansılardır?

- Azərbaycan-Vyetnam iqtisadi-ticari əlaqələri ardıcıl şəkildə inkişaf edir. 2025-ci ilin yekunlarına görə, iki ölkə arasında ticarət dövriyyəsi 150 milyon dollardan artıq olub. Bununla yanaşı, bu göstərici hələ ki, real imkanları əks etdirmir: hər iki tərəf qarşılıqlı ticarətdə əhəmiyyətli artım üçün böyük potensiala malikdir.

Sovet İttifaqı dövründən bəri tarixən tərəfdaşlığımızın təməlini təşkil edən neft sektoru qarşılıqlı fəaliyyətin əsas istiqaməti statusunu qoruyub saxlayır. Bu kontekstdə Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) ilə Vyetnam Milli Neft və Qaz Şirkəti (PetroVietnam) arasında əlaqələrin dərinləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. 2025-ci ildə imzalanmış Anlaşma Memorandumu neft-qaz yataqlarının kəşfiyyatı və işlənilməsi, texniki xidmətlər və mütəxəssis hazırlığı kimi sahələrdə əməkdaşlığı nəzərdə tutur.

Vyetnam biznesinin Azərbaycan iqtisadiyyatında iştirakı da ikitərəfli münasibətlərin mühüm tərkib hissəsidir. Tikinti və infrastrukturun inkişafı, həmçinin Günəş və külək enerjisi sahələrində layihələrin həyata keçirilməsində maraqlı olduğunu bildirən "ROX Group" bunun bariz nümunəsidir. 2026-cı ilin sentyabrında Bakıda keçirilən İkinci Azərbaycan Beynəlxalq İnvestisiya Forumu çərçivəsində "ROX Group" ilə müvafiq sənədlər imzalanıb.

Tranzit daşımaları sahəsində də müsbət dinamika müşahidə olunur. 2026-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında bu daşımaların həcmi 2025-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə təxminən altı dəfə artıb və 8 min tondan çox olub.

Azərbaycanın nəqliyyat və logistika infrastrukturundan Orta Dəhliz və "Şimal-Cənub" nəqliyyat dəhlizi vasitəsilə Vyetnamdan Avropaya və əks istiqamətdə yüklərin daşınması üçün səmərəli şəkildə istifadə etmək olar. Bu, ölkəmizin beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərində rolunu gücləndirməklə yanaşı, əlavə iqtisadi dəyər və əməkdaşlıq üçün yeni imkanlar yaradılmasına və ikitərəfli əlaqələrin genişlənməsinə sanballı töhfə verəcək.

Ölkələrimiz ticarət dövriyyəsini əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq və enerji, sənaye, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat-logistika sektorlarında - bir sözlə, demək olar ki, bütün aparıcı sahələrdə genişmiqyaslı birgə təşəbbüsləri uğurla həyata keçirmək üçün kifayət qədər resurslara malikdir. Əminəm ki, planauyğun birgə iş ən qısa müddətdə əhəmiyyətli praktik nəticələr əldə etməyə imkan verəcək.

- Humanitar, təhsil və mədəni əlaqələr ölkələrimizin bir-birinə yaxınlaşmasında hansı rol oynayır və bu prosesə hansı təşəbbüslər imkan yaradır?

- Humanitar əməkdaşlıq xalqlarımızı və dövlətlərimizi birləşdirən möhkəm körpü rolunu oynayır. Onilliklər ərzində bu əlaqələr təhsil təşəbbüsləri, xeyriyyə layihələri və müntəzəm mədəni mübadilə vasitəsilə davamlı olaraq möhkəmləndirilib.

Heydər Əliyev Fondu bu prosesdə xüsusi rola malikdir və Vyetnamla humanitar münasibətlərin dərinləşməsinə fəal surətdə kömək edir. Fondun fəaliyyət istiqamətləri Ha Giang əyalətində ibtidai məktəbin tikintisi də daxil olmaqla infrastruktur təşəbbüslərindən tutmuş müxtəlif təhsil proqramlarının dəstəklənməsinə qədər geniş spektri əhatə edir.

Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın 2025-ci ildə Vyetnama səfəri bu əlaqələrin möhkəmləndirilməsində mühüm addım olub. Səfər zamanı ölkə rəhbərləri, yaradıcı ziyalıların nümayəndələri və Azərbaycan universitetlərinin vyetnamlı məzunları ilə görüşlər keçirilib. Hanoy Ticarət və Turizm Kollecinə də maliyyə dəstəyi göstərilib.

Xeyriyyəçiliklə yanaşı, elm və təhsil əməkdaşlığı da dinamik şəkildə inkişaf edir. Hər iki ölkənin aparıcı universitetləri bir sıra tərəfdaşlıq müqavilələri və memorandumlar imzalayıb. Vyetnam nümayəndələri Qoşulmama Hərəkatına üzv dövlətlərin vətəndaşları üçün mənim sərəncamıma uyğun olaraq yaradılmış təhsil qrant proqramlarında iştirak etmək imkanına malikdirlər.

Sevindirici haldır ki, bu akademik əlaqələr zəngin tarixi ənənələrə əsaslanır: hətta sovet dövründə belə, təxminən 5 min Vyetnam vətəndaşı Azərbaycanda təhsil alıb və sonradan əldə etdikləri bilik və təcrübəni vətənlərinin rifahı naminə uğurla tətbiq edib. İki ölkə arasında uzunmüddətli dostluğun rəmzi 2025-ci ildə Vyetnam Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsinin Baş katibi cənab To Lamın iştirakı ilə Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetində Ho Şi Minin Memorial otağının açılışı olub. Həmin açılış bu görkəmli dövlət xadiminin anadan olmasının 135-ci ildönümünə təsadüf edib.

Qarşılıqlı mədəni fəaliyyət təhsil əlaqələrini ahəngdar şəkildə tamamlayır. Azərbaycanda ənənəvi olaraq Vyetnam Günləri keçirilir. 2026-cı ildə bu təşəbbüs keyfiyyətcə yeni səviyyəyə çatdı: dördüncü festival ilk dəfə olaraq iki şəhəri - Bakı və Qəbələni əhatə etdi. Digər əhəmiyyətli mədəni hadisə isə məşhur vyetnamlı şair Mai Van Phanın "Gün doğarkən" şeirlər toplusunun Azərbaycanda nəşr edilməsi oldu.

Ümumilikdə, xalqlarımız arasında mədəni dialoq on illərdir davam edir. Hələ 1955-ci ildə bəstəkar Qara Qarayev ilk Sovet-Vyetnam sənədli filmi üçün "Vyetnam süitası"nı yaradıb. Bu yaradıcı əlaqələr sonradan rejissor Əjdər Ibrahimov tərəfindən daha da möhkəmləndirilib. O, 1959-cu ildən 1962-ci ilə qədər Vyetnamda yaşayıb və çalışıb, milli kino məktəbinin ön sıralarında olub, yerli rejissorların və aktyorların yetişdirilməsinə kömək göstərib və ölkənizə bir neçə kitab həsr edib. Onlardan biri - "Vyetnamda gördüklərim" Vyetnam dilinə tərcümə edilib, bu kitabın təqdimatı isə bu il Hanoyda keçirilib.

Möhkəm dostluq bağları təkcə birgə layihələrdə deyil, həm də çətin anlarda köməyə gəlməyə hazır olmaqda özünü göstərir. 2024-cü ildə Vyetnamda baş verən "Yaqi" fırtınasının dağıdıcı nəticələrini aradan qaldırmaq, həmçinin 2025-ci ildə genişmiqyaslı daşqınların vurduğu ziyanın öhdəsindən gəlmək üçün Azərbaycan maliyyə yardımı göstərib.

- Vyetnama qarşıdakı səfərinizdən gözləntiləriniz nələrdir?

- Dost Vyetnama səfərimi səbirsizliklə gözləyirəm. Əminəm ki, bu, Azərbaycan və Vyetnam arasında qarşılıqlı faydalı tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsində daha bir mühüm addım olacaq.

Bu gün Vyetnam Cənub-Şərqi Asiyada dinamik inkişaf edən ölkədir, Azərbaycan isə Cənubi Qafqazda əsas logistika və energetika habıdır. Qüvvələrimizi birləşdirərək yeni bazarlara çıxa, birgə layihələr həyata keçirə, biznes və investisiya üçün əlavə imkanlar yarada bilərik. Sözsüz ki, əməkdaşlığımız ölkələrimizə və xalqlarımıza nəzərəçarpan fayda gətirə biləcək böyük quruculuq potensialına malikdir.

Azərbaycançılıq məfkurəsinin formalaşması

Azərbaycançılıq məfkurəsi bizim bütün uğurlarımızın təməlində dayanan fəlsəfədir.

İlham ƏLİYEV
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

II məqalə

Azərbaycançılıq ölkəmizdə ictimai-ədəbi fikir meydanına sistemli şəkildə XİX əsrin ikinci yarısından etibarən gəlsə də, bundan əvvəlki dövrlərdəki ümumtürk təfəkkür tərzi ədəbiyyatın milli zəmində inkişafını müəyyən etmisdir. Fikrimizcə, Azərbaycançılıq anlayışının ilkin mərhələsinin rüşeymləri hələ xalqın milli təşəkkülünün formalaşmaqda olduğu qədim dövrlərdən formalaşmağa başlanmışdır. Dilçi alimlərin gəldikləri elmi qənaət bundan ibarətdir ki, "eradan əvvəl Azərbaycanda artıq türk etnosları yaşamış, bu dövrdə Azərbaycan ərazisində türk etnoslarının dilinə məxsus toponimlər və şəxs adları meydana gəlmisdir" (Q.Kazımov). Hələ bizim eradan əvvəl Atropatena dövründən başlayan Azərbaycan adının formalaşma prosesi eramızın yeddinci-səkkizinci əsrlərindən etibarən bir qədər də yetkinləşmişdir. Belə ki, şərqşünas alimlərimiz fərqli formalarda olsa da, "Azərbaycan" kəlməsinin ərəb mənbələrində hələ səkkizinci əsrdən etibarən işlədildiyini qeyd edirlər.

Ölkəmizdə isə VII əsrə aid olan "Kitabi-Dədə Qorqud" eposu möhtəşəm Azərbaycançılıq abidəsidir. Eposda təsvir olunan Qalın Oğuz Eli - Böyük Oğuz dövləti mənasını daşıyır. Qalın Oğuz Elinin coğrafi sərhədləri tarixi Azərbaycanın Anadolu sınırlarındakı Alagöz dağlarından başlayıb, Qərbi Azərbaycan ərazisindəki Göyçə gölündən keçərək Naxçıvandakı Əlincə Qalasına və oradan da Qarabağa, Bərdəyə, Gəncəyə, Dəmir Qapı Dərbəndə qədər uzanan geniş torpaqları əhatə etmişdir. Qalın Oğuz Eli müstəqil Azərbaycan dövlətinin - Azərbaycan ölkəsinin sələfidir. "Kitabi-Dədə Qorqud" eposunda Qalın Oğuz Elinin miladdan əvvəlki birinci minilliyinin ortalarından başlayaraq bizim eranın VII əsrinə qədər davam edən formalaşma prosesi, idarəetmə strukturu və mübarizəsi öz əksini tapmışdır. Bütün bunlara görə xalqımızın Ümummilli liderı Heydər Əliyev tarixi Azərbaycan torpaqlarını "Kitabi-Dədə Qorqud"un vətəni adlandırmışdır.

Hələlik "Azərbaycan" ifadəsinə ölkəmizə aid mənbələrdə ilk dəfə XI əsrdə rast gəlirik. Məlum olduğu kimi, görkəmli Azərbaycan filosofu, XI əsrdə yaşayıb - yaratmış Əbülhəsən Bəhmənyar "Azərbaycani" təxəllüsü ilə yazıb fəaliyyət göstərmişdir. Əbülhəsən Mərzban oğlu Bəhmənyar Azərbaycani universal elmi dünyagörüşünə və elmi xidmətlərinə görə Azərbaycanın Aristoteli kimi şöhrət qazanmışdır.

XI əsrdə görkəmli Azərbaycan alimi Xətib Təbrizi ilə əlaqədar baş vermiş yaddaqalan bir hadisə də Azərbaycan və azərbaycanlı anlayışının qədim tarixi köklərini aydınlaşdırmağa imkan yaradır. Belə ki, görkəmli ərəb alimi və şairi Əbül-Əla əl-Məərrinin yanında dilçilik və ədəbiyyatşünaslıq dərsləri keçən Xətib Təbrizinin qürbətdə təsadüfən rast gəldiyi təbrizli qonşusu ilə doğma Azərbaycan dilində danışması tarixə iz salmışdır. Sonralar məşhur tarixçi Yaqut Həməvi Xətib Təbrizi ilə əlaqədar bu hekayəti olduğu kimi tarixləşdirmişdir. Xətib Təbrizinin dilindən deyilmiş həmin rəvayət aşağıdakı kimidir: "Mən iki il idi ki, onun (Əbul-Əla əl -Məərrinin - İ.H.) yanında idim və şəhərinin adamlarından bu müddətdə heç kimi görməmişdim. Birdən təbrizli qonşularımızdan bir nəfər namaz qılmaq üçün məscidə girdi. Mən onu görən kimi tanıdım və sevindiyimdən çox həyəcanlandım... Əbl-Əla dedi: "Dur, onunla söhbət et"... Ayağa qalxdım və azəri dilində onunla söhbət edib, məni maraqlandıran hər şeyi ondan soruşdum. Elə ki, qayıdıb Əbul - Əlanın yanında oturdum, məndən soruşdu: bu hansı dil idi? Dedim: Azərbaycan əhalisinin dilidir. Dedi: Mən bu dili bilmirəm və söhbətimizi də başa düşmədim. Ancaq danışıqlarımızın hamısının əzbərlədim Sonra o qonşumla etdiyimiz söhbətin hamısını artırıb-əskiltmədən olduğu kimi təkrar etdi".

Əslində qədim dövr və orta əsrlərdə Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyat və elm xadimlərinin təxəllüs kimi qəbul etdikləri "Təbrizi", "Gəncəvi", "Naxçıvani", "Şirvani" və sair kimi ölkəmizin coğrafiyası ilə bağlı olan yer bildirən ifadələr də geniş mənada "Azərbaycani" sözünün danışıldığı mənanı özündə əks etdirir. Bundan başqa, Məhəmməd Füzulinin "Hədiqətüs-süəda" əsərində konkret olaraq "Azərbaycan" kəlməsi işlədilmişdir. Eyni zamanda, qədim dövr və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatında, xüsusən poema janrında yazılmış bədii əsərlərdə Gəncə, Təbriz, Marağa, Bərdə, Naxçıvan, Şamaxı və başqa yaşayış yerlərinin adlarının çəkilməsi də ədəbiyyatda Azərbaycan mövzusunun əks-sədası demək idi.

XII əsrdən etibarən Azərbaycan anlayışı əsasən ədəbiyyat vasitəsi ilə formalaşma prosesi keçirmişdir. Belə ki, Qədim və orta əsrlər Azərbaycan poeziyasında "səbki-Azərbaycani" üslubu-nun geniş yer tutması xalqımıza məxsus ədəbiyyatı ümumtürk və Şərq-müsəlman poeziyası məka-nında fərqləndirmiş, ön mövqeyə çıxarmış, böyük sənət miqyasına çatdırmısdır. XII əsrdə meyda-na gəlmiş "səbki-farsi"dən fərqli olaraq "Azərbaycan səbkisi" şeirdə təntənəli poetik üslubla bə-rabər, ayıqlıq və ağlın təntənəsi motivlərini də göstərməyi tələb edirdi. Bundan basqa, ictimai-si-yasi xarakter daşıyan qəsidədən qəzələ keçid də "səbki-Azərbaycan"ın mühüm özünəməxsusluq-larından biri idi. Qədim dövrdə və orta əsrlərdə Azərbaycan poeziyası ilə yanaşı, farsdilli şeirdə də bu səbki üstün yer tutmusdur. "səbki-Azərbaycani" üslubunda yazan şairlər ağlın, kamalın üstünlüyünü və dünyanın sirlərini ədəbiyyatda əks etdirmiş, elm və peşə istilahlarına şeirdə geniş yer vermiş, ənənəyə çevrilmişlər. Ədəbi ənənəyə uyğun olaraq, fars dilində yazan Nizami Gəncəvi, Əfzaləddin Xaqani Şirvani, Mücəreddin Beyləqani, Qətran Təbrizi, Fələki Şirvani, Seyid Yəhya Bakui, Şeyx Səfiəddin Ərdəbili, Şəms Təbrizi, Əşrəf Marağalı və başqaları "Azərbaycan səbkisi" yolu ilə gedərək, müdriklik nümunəsi olan, ilhamdan və idrakdan doğan əsərləri ilə ədəbiyyatımızı zənginləşdirmişlər. "Səbki-Azərbaycani" üslubu Azərbaycan ədəbiyyatında azərbaycançı ədəbi ənənənin əsaslarını formalaşdırmışdır.

Bundan basqa, XIII-XVI əsrlərdə Azərbaycan dilində yaranmış poeziya türk dünyasında milli şeirin mükəmməl örnəkləri kimi qəbul edilmisdir. Bu ədəbi-tarixi mərhələ Azərbaycanda özünün İzzəddin Həsənoğlu, İmadəddin Nəsimi, Məhəmməd Füzuli, Şah İsmayıl Xətai kimi dahi sənətkarlarını, Nəsirəddin Tusi səviyyəsində görkəmli elm xadimini yetirmişdir. XIII əsrdə Azərbaycan ədəbi dili formalaşmışdır. XVII-XVIII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatında isə xalq şeiri ilə yazılı şeir dili arasındakı fərq aradan qalxmış, poeziyada ciddi xəlqiləsmə prosesləri getmisdir. Molla Pənah Vaqifin lirikasındakı "Kür qırağının əcəb seyrangahı"nın, Qıraqbasan qışlağının tə-rənnümünün timsalında Azərbaycan coğrafiyası şeirdə qabarıq şəkildə görünməyə baslamış və tədricən inkişaf etdirilmisdir. XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində isə realist ədəbiyyatın ön cəb-həni təmsil etməsi ölkənin geniş coğrafi bütövlüyünü, xalqın isə konkret olaraq öz adı və dəyərləri ilə ədəbiyyatda istirakını zəruri faktora çevirmisdir. Dahi Mirzə Fətəli Axundzadə (1812-1878) Azərbaycan ədəbi-ictimai fikrinə Azərbaycançı ideyanın böyük təməllərini yaratmışdır. Bu günün mövqeyindən yanaşdıqda Mirzə Fətəli Axundzadənin məşhur dram əsərləri möhtəşəm Azərbaycançılıq abidələridir. "Kəmalüddövlə məktubları" mütəfəkkir Mirzə Fətəli Axundzadənin yaratdığı mükəmməl ədəbi-fəlsəfi azərbaycançılıq manifestidir. Mirzə Fətəli Axundzadənin "Kəmalüddövlə məktubları" və Cəlil Məmmədquluzadənin "Anamın kitabı" dramı Azərbaycan idealının qoşa sütunları və qoşa zirvələridir. XIX əsrin sonları və XX əsrin əvvəllərindən etibarən Azərbaycan dili və Azərbaycan xalqı anlayışlarını ifadə edən sözlərin mət-buatda və ədəbiyyatda islədilməsi ilə ölkəmizdə gələcək Azərbaycançılıq məfkurəsinin əsasları yaradılmısdır.

Azərbaycançılıq anlayışının formalaşmasında dövlətçilik faktoru da mühüm rol oynamışdır. Doğrudur, Atabəylər və Şirvanşahlar dövlətlərində rəsmi olaraq Azərbaycan dili faktorundan istifadə olunmamışdır. Lakin Azərbaycan feodal dövlətlərinin saray mühitində fəaliyyət göstərmiş şairlər əsərlərini əsasən fars dilində yazsalar da, açıq şəkildə ədəbi məclislərdə ana dilində danışmaq və yazmaq məhdudiyyəti qoyulmamışdır. XVI əsrdə Səfəvilərin hakimiyyəti dövründə isə rəsmi yazışmalarda Azərbaycan dilindən istifadə olunmuşdur. Bundan başqa, Səfəvilər dövlətində Azərbaycan mədəniyyətinin, miniatür sənətin, aşıq şeirinin inkişaf etdirilməsi sahəsində mühüm addımlar atılmışdır ki, bunlar da öz növbəsində Azərbaycan anlayışını dövlət tədbirləri miqyasına daşımışdır. Bu mənada Səfəvilər dövləti zamanı həyata keçirilmiş tədbirlər Azərbaycan ideyasının dövlət miqyasına çıxarılması ideyasının başlanğıcı kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bununla belə, uzun dövr ərzində Azərbaycan feodal dövlətlərində Azərbaycançı meyllər davamlı olmamışdır. Xüsusən, dövlət idarəçiliyi sahəsində birləşdirici faktor kimi fars dilinin ön mövqeyə çəkilməsinə üstünlük verilməsi Azərbaycan anlayışının keçici xarakter daşımasına səbəb olmuşdur.

Parçalanma amilinin olmasına baxmayaraq, XVIII əsrdə yaranmış Azərbaycan xanlıqlarında azərbaycançı məfkurə canlanmış, ana dilinin meydanı genişlənmiş, xalq ədəbiyyatına, aşıq sənətinə maraq qüvvətlənmişdir. Çar Rusiyasının müstəmləkəçilik siyasətini həyata keçirdiyi dövrdə də ölkədə genişlənməkdə davam edən maarifçilik hərəkatı Azərbaycançı ideyanın inkişafına stimul vermişdir. Məhz bu mərhələdə Azərbaycanda ilk dəfə olaraq milli teatrın (1873) və milli mətbuatın - "Əkinçi" qəzetinin yaranması (1875-1877) nəticə etibarilə Azərbaycançı ideyanın xitabət kürsüsü qazanmasına səbəb olmuşdur. Bu isə öz növbəsində milli məfkurənin inkişaf etdirilməsində çox mühüm hadisə idi.

Göründüyü kimi, XIX əsrin sonlarına qədər nə rəsmi dövlət sənədlərində, nə də ədəbiyyatda və hətta danışıqda da Azərbaycan dili və Azərbaycan xalqı ifadələri islədilməmisdir. Azərbaycançılıq anlayışı üçün mühüm şərt olan xalqın və onun dilinin necə adlandırılması XIX əsrin axırlarından etibarən meydana çıxmısdır. Ona görə də, Azərbaycançılıq anlayışının meydana gəlməsində XIX əsrin axırları və XX əsrin əvvəlləri xüsusi mərhələ təşkil edir. Məhz bu mərhələdə 1882-1920-ci illərdə Azərbaycançılıq üçün zəruri olan Azərbaycan dili, Azərbaycan xalqı anlayışları mətbuatda və ədəbiyyatda açıq şəkildə işlədilmiş, tədricən bu ifadələr Azərbaycan dilinin leksik tərkibinə daxil olmuşdur. İlk dəfə olaraq görkəmli publisist və ictimai xadim Məhəmməd ağa Şahtaxtlı (1846-1931) 1882-ci ildə "Qafqaz" qəzetində çap etdirdiyi "Mü-səlmanlarda məktəb həyatı" adlı məqaləsində "Bizi necə adlandırmalı" sualına cavab verməklə, Azərbaycan dilinin leksikasına "azərbaycanlı" kəlməsini gətirmisdir. Məqalədə deyilir: "Bizdə Qafqazda bu sözün mənası bir qədər dəyişikliyə uğramısdır, bu adla məshur irqə aid olan müsəl-manları məhz Zaqafqaziya tatarları bilirik.

...Necə olubsa, bir şəkildə milliyyət anlayışımızı itirərək özümüzü milliyyətimizlə yox, müxtəlif millətlər və dillərin də aid olduqları dinimizlə adlandırmağa baslamışıq.

Yaxşı olardı ki, bizim özümüz kimi, basqa xalqlar da bizi dinimizdən gələn yox, milli mənsu-biyyətimizdən gələn bir adla çağırsınlar. Beləliklə də "müsəlman" sözü sadəcə dini anlamda isti-fadə olunar və din və millət kimi iki fərqli anlayışın qarısdırılmasına son qoyular.

Onda bizi necə adlandırsınlar? Bizim dilimizdən söhbət gedəndə biz onu ya türk dili, ya da türkcə adlandırırıq - ikisi də eyni şeydir, belə ki, hər ikisi türk ismindən yaranmış sifətdir. Bizim qonşularımız... da bizi türk adlandırırlar. Bu mənada biz türk adlana bilərdik, lakin bu sözün icti-maiyyət tərəfindən qəbul edilməsi üçün lazımdır ki, ruslar da bizi belə çağırsınlar. Amma böyük ehtimalla ruslar onu qəbul etməyəcəklər. Çünki bizi tanıyana qədər onlar və bütün avropalılar bu adla Osmanlı türklərini adlandırmağa öyrəsmislər. Biz tatar adlanmayacağıq, çünki bu söz bizi vəhşi adlandırmaq üçün istifadə olunur. Xalqı zorla milliyyətimizi müəyyənləsdirmək və hazırda et-noqrafiya və linqvistikada istifadə olunan azərbaycanlı sözü ilə adlandırmaq olmaz ki? Ola bilsin ki, nə vaxtsa ədəbiyyatda və rəsmi cəmiyyətdə bu söz qəbul edildi".

Bu, ölkəmizdə azərbaycanlı anlayışının mahiyyətinin elmi-publisist şəkildə adlandırılması baxımından ilk mükəmməl addımdır. Almaniyada və Fransada ali təhsil almış, bir çox xarici dillərdə yazıb-oxuyan Məhəmməd ağa Şahtaxtlının xalqımızın azərbaycanlı adlandırılması haqqındakı mülahizələri Azərbaycançılıq ideyası hərəkatının strateji məqsədlərini özündə əks etdirir.

Maarifçi-publisist Məhəmməd ağa Şahtaxtlı "Kaspi" qəzetindəki "Zaqafqaziya müsəlman-larını necə adlandırmalı" (1891) adlı məqaləsində Azərbaycan mövzusuna bir qədər də geniş mövqedən yanasmısdır. Bu məqalədə xalqımızın necə adlandırılması ilə yanaşı, dilimizin adının müəyyənləşdirilməsi də ilk dəfə olaraq ictimai mühitin gündəminə gətirilmişdir: "Hansı xalqa məxsusdur və hansı dildə danışır sualına Zaqafqaziya müsəlmanı bas-qa cavab vermir, yalnız deyir ki, o müsəlmandır və müsəlmanca danışır.

Son vaxtlar Zaqafqaziya müsəlmanlarına onların dillərinə görə yox, xalqlarına görə ad ver-məyə çalışaraq Zaqafqaziya islam əhlini Qafqazda rus dilində tatar adlandırmağa baslamısdılar. Amma bu yeniliyi heç cür uğurlu hesab etmək olmaz. Zaqafqaziya müsəlmanlarının danısdığı dil tatar dili deyil, türk dilidir ki, o da öz növbəsində əsas dialektlərə ayrılır: osmanlı, səlcuq və azər-baycanlı türkcələri.

Zaqafqaziya müsəlmanlarını azərbaycanlılar, onların dilini isə Azərbaycan dili adlandırmaq çox yerinə düşərdi Onları həm Şərq yazıçıları, eləcə də Avropa coğrafiyaçıları və etnoqrafları basqa adla yox, ancaq Azərbaycan türkləri adlandırırlar.

Ona görə də Zaqafqaziya müsəlmanlarını azərbaycanlı, Zaqafqaziya türk dilini isə tatar dili əvəzinə Azərbaycan dili adlandırmaq məqsədəuyğun olardı".

Məhəmməd ağa Şahtaxtlı məqaləsində ölkəmizin coğrafi sərhədlərinə dair də, epizodik şəkildə olsa da, diqqət yetirmişdir. Onun "Böyük bir hissəsi İranın və Rusiyanın payına düşmüş Azərbaycan mahalı indiki Zaqafqaziyadır" - mülahizəsində Cənubi Qafqazın əksər quberniyalarında azərbaycanlı əhalinin yaşaması faktoru əsas kimi qəbul edilmişdir. Məqalənin çap olunduğu 1891-ci ildə Zaqafqaziya inzibati ərazi baxımından Qafqaz canişinliyi quberniyalar şəkilində rəsmiləşdirildiyinə görə və mərkəzi idarəetmə üsulundan istifadə olunduğu üçün ölkənin ərazisini göstərmək məqsədilə coğrafi faktor deyil, əhalinin yayılma arealı əsas zəruri prinsip hesab edilmişdir.

Beləliklə, Məhəmməd ağa Şahtaxtlının Azərbaycançılıq sahəsində atdığı ilk addımlar bu ideyanın əsas ana xətlərinin müəyyən edilməsində mühüm rol oynamışdır. Qısa müddət ərzində Məhəmməd ağa Şahtaxtlının ümumi şəkildə ifadə edilən "azərbaycançılar" anlayışından Azərbaycan dili və Azərbaycanın tarixi coğrafiyası kimi ölkə ərazisi məsələsi qənaətinə gəlib çatması XIX əsrin axırlarına doğru milli-mənəvi dəyərlərin və ideyaların nə qədər böyük sürətlə gündəmdə yer tutduğunu əyani şəkildə göstərir. Belə mülahizələr az sonra Azərbaycan milləti, yaxud Azərbaycan xalqı anlayışlarının da ön mövqeyə çıxmasına təkan vermişdir.

Dövri mətbuatda Məhəmməd ağa Şahtaxtlının milli kimlik və ana dili məsələsinə dair başladığı mühüm iş qısa müddətdə əks-səda doğurmuş və genişləndirilmişdir. "Kəsköl" qəzetin-dəki "Azərbaycanlı" imzalı müəllifin "Avam gəzmək yuxu yatmaqmı dedin?" məqaləsində ilk dəfə olaraq "Azərbaycan milləti" sözünün işlədilməsi milli-mənəvi özünüdərk proseslərinin rusdilli mətbuatdan xalqın öz ana dilində çap olunan mətbuatının da müzakirə mövzusuna çevrildi-yini göstərir. Məqalədə milli kimlik məsələsinə daha dərindən yanaşma nümayiş etdirilmişdir. "Kəşköl" qəzeti bu məsələni Tiflis vağzalında bir-birinə rast gələn əcnəbi italyan vətəndaşı ilə sadə bir azərbaycanlının hekayəsi kimi təqdim etmişdir:

- "Siz nə millətdənsiniz?
- Müsəlmanam.
- Əfəndim, millət ayrı, din ayrı. Bildim, dininiz islamdır. Ancaq istərdim biləm millətiniz nədir?
- Ancaq, eyib olsa da, gərək dürüst ərz edəm. Mən bilmirəm ki, nə millətdənəm.
- Keçi saqqal əcnəbi geriliyi görüb başladı: - Əfəndim, ərəb, fars, türk, hind, əfqan və qeyriləri bunların hamısı islamdır. Ancaq hər birinin milləti ayrıdır. Mən özüm katolik dinindənəm, ancaq millətim italyandır. Katolik dinində neçə-neçə millətlər var. Firəng, ispan, macar, polyak, nemsə.
- Əfəndim, doğrusu insana nə millətdən olduğunu bilməmək böyük eyibdir. Belə olanda, gərək bilməyəsən atan kimdir, anan kimdir. Bəs sizin tayfada heç elm oxuyan yoxmu? Heç bir qeyri məmləkətə gedən yoxmu? Heç görmüsünüz ki, bu zəmanədə dövlətlər arasında olan cənglərin hamısı millət döyüşüdür? Tacirlərin arasında olan çəkaçək millət davasıdır. Alimlərin arasında olan ədavət millət ədavətidir.
- Xeyr, əfəndim, millət sözü budur ki, sizdən eşidirəm. Heç bu, ləfzi ağzımıza alıb danışmamışıq. Çünki əvvəla bilmirik millətimiz kimdir və əlavə millət qalmaqalından hələ xəbərimiz yoxdur.
- Xəbəri olmamaq avamlıqdır. Siz o tayfa deyilsiniz ki, sizə ruslar "tatar" deyirlər?
- Bəli, ruslar, gürcülər bizə tatar deyirlər.
- Hə, indi bildim ki, siz nə millətsiniz. Siz tatar deyilsiniz... Tatar Krımda, Kazanda olan müsəlmanlardır. Sizin millət Azərbaycandır. Sizin diliniz, adətiniz, xasiyyətiniz tatarlarınkından başqadır.
- Soruşuram, əfəndim, bizə nə millət buyurursunuz?

Əcnəbi gülə-gülə dedi:

- Azərbaycan milləti, əzizim, Azərbaycan !!!
- Həqiqət, əvvəl dəfədir ki, eşidirəm, bizə Azərbaycan milləti deyirlər. Eşitmişəm ki, İranda Arazın o tayında bir Azərbaycan məmləkəti var.
- Bəli o məmləkətin tayfası Siz ilə bərabər Azərbaycan millətidir. Siz qədim tayfasınız. Sizin tarixnamələrdə neçə-neçə hekayətləriniz var.

mərhələləri və müasir dövr

Bir az fikirdən sonra dedim:

- Əfəndim, milləti bilməmək avamlıqdandır, avam gəzməkdir.

- Avam gəzmək yuxu yatmaqdır".

"Kəşkül"ün çap etdiyi "Avam gəzmək yuxu yatmaqmı dedin" məqaləsi azərbaycançılığın təməl şərti olan milli-mənəvi özünədərkə, milli kimliyə çağırışın həyəcan təbilidir. Bu, dövrü mətbuatda Azərbaycan milləti ifadəsinin işlədildiyi ilk məqalə kimi də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Beləliklə, Azərbaycan ədəbi-ictimai mühitində "azərbaycanlılar" anlayışının ardınca "Azərbaycan milləti" ifadələri də meydana çıxmışdır. XIX əsrdə "millət" anlayışının gündəmə gətirilməsi Azərbaycanda baş verən kapitalist münasibətlərinin və genişlənən maarifçilik hərəkatının doğurduğu reallıq idi. Bu, Azərbaycançılıq baxımından ölkəmizin ədəbi-ictimai fikrinin XIX əsrdə gəlib çatdığı ən uca nöqtə idi.

"Avam gəzmək yuxu yatmaqmı dedin" məqaləsinin "Azərbaycanlı" gizli imzası ilə yazılması da Azərbaycançılıq baxımından böyük maraq doğurur. İlk növbədə bu, "Kəşkül" qəzetinin azərbaycançı mövqeyinin mətbu ifadəsidir. İkincisi, "Azərbaycanlı" gizli imzası "Avam gəzmək yuxu yatmaqmı dedin" məqaləsində irəli sürülən Azərbaycan milləti ifadəsinə adekvat olan əyani nümunədir. Gizli imza müəllifi bununla başa salmaq istəyirdi ki, məqaləni yazan şəxsdən tutmuş onu oxuyana qədər hər kəs Azərbaycanlıdır, Azərbaycan millətinin nümayəndəsidir. Üçüncü isə "Azərbaycanlı" imzası "Avam gəzmək yuxu yatmaqmı dedin" məqaləsini yazan müəllifin azərbaycançı baxışlarının ifadəsidir. Araşdırmalar göstərir ki, "Azərbaycanlı" gizli imzasından istifadə edən "Kəşkül"ün baş redaktoru Cəlal Ünsizadədir ki, o bir müddət sonra "Azərbaycan" adlı qəzet nəşr etmək üçün də rəsmi dairələrə müraciət etmiş, lakin məqsədinə nail ola bilməmişdir. XIX əsrin axırlarında Çar Rusiyasının rəsmi dairələri "Azərbaycan" adlı qəzetin nəşrinə heç cür icazə verməzdi.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycançı ideya yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. "Asiyanın oyanması" ilə səciyyələn bu tarixi dövrdə artıq "Haradır Azərbaycan" sualına konkret cavab axtarılmış, Azərbaycançı baxış daha da dərinləşdirilmişdir. Bu dövrdə meydana çıxmış böyük de-mokrat ədib Cəlil Məmmədquluzadənin "Azərbaycan" (1917) məqaləsi milli kimlik dərsliyi qə-dər anlaşıqlı, əhatəli, təsirli və əhəmiyyətlidir. Məqalədə ilk dəfə olaraq Azərbaycan dili və Azərbaycan xalqı kimi digər mətləblərlə yanaşı, "Haradır Azərbaycan" sualına da cavab verilmişdir: "Bəzi vaxt otururam və papağımı qabağıma qoyub fikrə gedirəm, xəyalata cumuram və özümdən soruşuram ki:

- Mənim anam kimdir?

Öz-özümə cavab verirəm ki:

- Mənim anam rəhmətlik Zəhrabanu bacı idi.

- Dilim nə dilidir?

- Azərbaycan dilidir.

- Yəni Vətənim haradır?

- Azərbaycan vilayətidir.

- Haradır Azərbaycan? Azərbaycanın çox hissəsi İrandadır ki, mərkəzi ibarət olsun Təbriz şəhərindən, qalan hissələri də Gilandan tutub, qədim Rusiya hökuməti ilə Osmanlı hökuməti daxilindədir ki, bizim Qafqazın böyük parçası ilə Bəyəzid-dən (Şərqi Anadoludan - İ.H.) ibarət olsun".

Vaxtilə Şah İsmayıl Xətainin qılıncı ilə cızdığı Azərbaycan xəritəsinin sərhədlərini Cəlil Məmmədquluzadə qələmi ilə çəkmişdir. Bu, - Azərbaycan mətbuatı tarixində "Azərbaycan" sözünün sərlövhəyə çıxarıldığı ilk məqalədir. Bu, Azərbaycanın ilk mətbu xəritəsidir. Nəhayət, "Azərbaycan" məqaləsi Cəlil Məmmədquluzadənin Azərbaycan ideyasını yeni mərhələyə çatdırmaq üçün göstərdiyi mühüm xidmətdir. "Azərbaycan" məqaləsi Cəlil Məmmədquluzadənin Azərbaycançı mövqeyinin epiqrafıdır. Böyük demokrat-ədib 1917-ci ildə yazdığı "Cümhuriyyət" adlı məqaləsində ölkəsi üçün arzu etdiyi dövlət quruluşunun da xarakteri barədə görüşlərini cəmiyyətə çatdırmışdır: "Cümhuriyyət, yəni latınca respublika elə bir hökumətə deyirlər ki, orada məmləkətin idarəsi camaatın öz öhdəsində və ixtiyarındadır. Camaat dedikdə vətənin sahibidir. Məmləkət müəyyən qanunlar ilə idarə olunur. O qanunları yazan və təsdiq edən millətin məbusları, yəni vəkilləridir. Məmləkətin rəisinə "Prezident" deyilir. Prezidenti ya millət özü seçir, ya parlaman, yəni millət vəkilləri seçir.

... Cümhuriyyət idarəsinin bir zinəti də var ki, o da tamam azadlıqdır. Bu azadlıq da bir neçə qismdir. Əvvələn, etiqad azadlığı; ikincisi - yığıncaq azadlığı; üçüncüsü - birləşmək azadlığı; dördüncü - çap eləmək; beşinci - danışmaq; altıncı - siyasi partiyalar düzəltmək və yeddinci - dilbir olub, həmtəqdir olmaqdır.

Budur Cümhuriyyətin vacib əsasları!

Vətəndaşlar, bir tamaşa edin bu gözəl nemətlərə!

Əgər bizdə vətəndaşlıq hissi ölməyibsə - və güman edirəm ki, ölməyib, o vədə gərək uca səs ilə cümhuriyyət qəhrəmanlarını alqışlayıb deyək: Yaşasın Cümhuriyyət"!

Azərbaycan ideyası XX əsrin əvvəllərində ədəbi cəhətdən milli ədəbiyyat konsepsiyası səviyyəsinə çatdırılmısdır. Cəlil Məmmədquluzadənin məşhur "Anamın kitabı" (1920) dramı Azərbaycan idealının manifesti kimi meydana çıxmışdır. "Anamın kitabı" - Azərbaycanın milli istiqlal kitabıdır. Əsərdəki Zəhrabəyim Ana Azərbaycan xalqının ümumiləşdirilmiş bədii obrazıdır. "Anamın kitabı"ndakı Gülbaharın monoloqu Azərbaycanın müstəqilliyinin, milli-mənəvi birliyi və oyanışının, milli kimliyin dərk olunmasının dramatik uvertürasıdır: "Yer, göy, aylar və ulduzlar göylərdə seyr edib, gəzə-gəzə yenə əvvəl-axır günün başına dolanırlar. Çünki bunlar hamısı qədim əzəldən gündən qopub ayrılmış parçalardır.

Mən etiqad edirəm ki, mənim də qardaşlarım dünyada hər yanı gəzib dolaşsalar, gənə əvvəl-axır anaları Zəhranın ətrafında gərək dolanalar. Çünki ay və ulduz şəmsin parçaları olan kimi, bunlar da analarının ayı və ulduzlarıdır. Vay o kəsin halına ki, təbiətin həmin qanunu pozmaq istəyə. Onun insafı və vicdanı ona müdamül-həyat əziyyət edəcək. Nə qədər canında nəfəs var, peşman olacaq"

Bu, Azərbaycan xalqının ideya-siyasi və millimənəvi birliyi haqqında böyük ürək ağrısı və mütəfəkkir düşüncəsi ilə səsləndirilmiş haray səsidir, çağırışdır. Bütün bunlara görə Cəlil Məmmədquluzadənin "Anamın kitabı" dramını möhtəşəm Azərbaycançılıq dərsləri adlandırmaq olar.

XX əsrin əvvəllərində Azərbaycançılıq məfkurəsinin ideoloqları xalqımızın nicatı məsələsinin müxtəlif siyasi-ideoloji istiqamətlərdə görmüşlər. Belə ki, Nəriman Nərimanov Azərbaycanın nicat yolunu bolşevik Rusiyasında görmüşdür. Məmməd Əmin Rəsulzadə nicat yolu baxımından əvvəlcə bolşevizm ideyalarına ümid bəsləmiş, sonra xilası türkçülükdə axtarmış, nəhayət, Azərbaycançılıq idealının ən düzgün yol olduğu qənaətində olmuşdur. Cəlil Məmmədquluzadə və mollanəsrəddinçilər isə milli istiqlal mübarizəsində Azərbaycan xalqına istinad etməyi, milli kimlik məsələsini əsas olaraq ictimai-siyasi arenaya çıxarmağı, respublika tipli müstəqil dövlət qurmağı müdafiə etmişlər. Tarixi proseslər mollanəsrəddinçilərin daha haqlı olduğunu göstərir.

Azərbaycanda milli istiqlal ideyası XX əsrin əvvəllərində ictimai fikrin gündəmində mühüm yer tutmusdur. Cəlil Məmmədquluzadənin başçılıq etdiyi "Molla Nəsrəddin" hərəkatı milli istiqlal uğrunda mübarizə ideyasının formalasdırılması və xalqa çatdırılması yolunda bir ordudan çox xid-mət göstərmisdir. Hətta Azərbaycançılıq baxımından liberal mövqe tutan, türkçülük və islamçılıq ideyalarını təbliğ edən füyuzatçılar da Azərbaycanda milli istiqlalın qaçılmazlığını bəyan etmislər. Əli bəy Hüseynzadənin aşağıdakı fikirləri XX əsrin əvvəllərində ölkədə milli istiqlalçılığa münasibəti dolğun şəkildə ifadə edir: "Qafqaz türkləri (azərbaycanlılar - İ.H.) türklərin ən hürriy-yətpərvərləridir. ...Bu məmləkətdə (Azərbaycanda - İ.H.) heç bir qüvvə hürriyyət arzusunu məhv edə bilməz. Heç bir səbr və təzyiq, ...heç bir zülm və sitəm hürriyyət odunu söndürə bilməz. Qaf-qaz hürriyyət aləminin tarixində mühüm rol oynayacaqdır. Bu rolların ən böyüyü Qafqaz və Azər-baycan türklərinə aiddir".

"Azərbaycanın istiqlal mübarizəsi tarixi" kitabının müəllifi Hüseyn Baykaranın aşağıdakı fi-kirləri milli istiqlal ideyasının aparıcı qayə olduğunu nümayiş etdirir: "Qafqaz hadisələri onları (is-tiqlal mücahidlərini - İ.H.) özlərinin öncədən uzaq məqsəd olaraq planlasdırdıqları Azərbaycan is-tiqlalı yoluna sürüklədirdi. Bu vaxtadək Azərbaycan istiqlalına nə rast gəlinmiş, nə də baş verən digər siyasi hadisə olmamısdır. Azərbaycan xalqının ruhundan doğan bu istiqlal hadisəsi tarixin axarı içində öz yerini tapmısdır".

Göründüyü kimi, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan dili və Azərbaycan xalqı anlayışları xalqımızın milli kimliyini müəyyən edən konseptual baxışın ifadəsidir. "Haradır Azərbaycan" sualı isə Azərbaycan uğrunda mübarizə Aktıdır. Milli Azərbaycançı şüur bu anlayışların meydana çıxması, dərk edilməsi və şərh olunması mərhələlərindən keçərək müstəqillik illərində Azərbaycançılıq dövlət ideologiyası dövrünə gəlib çatmışdır. Hazırda Azərbaycan cəmiyyəti ölkəmizdəki bütün xalqları vahid amal ətrafında birləşdirən Azərbaycançılıq ideyasının təntənəsi dövrünü yaşayır.

Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycançılıq vətənpərvərlik adı ilə yaşadılmış və inkişaf etdirilmisdir. Xalq şairi Səməd Vurğunun "Azərbaycan", Süleyman Rüstəmin "Azərbaycana gəlsin", Bəxtiyar Vahabzadənin "Ana dili", Məmməd Arazın "Azərbaycan - dünyam mənim" şeirləri Azərbaycan vətənpərvərliyinin mükəmməl poetik dərsləridir. Bununla belə, XX əsrin yetmişinci illəri ölkəmizdə Azərbaycançılığın ədəbiyyat müstəvisindən dövlət ideologiyasına doğru inkişafı mərhələsidir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi dövrdə Azərbaycançılıq istiqamətində həyata keçirdiyi geniş və ardıcıl tədbirlərlə Azərbaycançılığın ədəbiyyatdan dövlətçilik miqyasına qaldırılması mərhələsi başlanmışdır. Ulu Öndərin 1978-ci ildə Azərbaycan dilini Azərbaycan SSR-nin Konstitusiyasına dövlət dili kimi daxil etdirməsi bu tarixi mərhələnin ən böyük hadisəsidir.

Müstəqillik dövründə isə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Azərbaycançılığı dövlət ideologiyası miqyasına çatdırmısdır. Bu, Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyi və xalqımız qarşısındakı ən böyük xidmətlərindən biridir. "Hamımızın bir vətəni var - bu, Azərbaycandır" - deyən Heydər Əliyev dünya azərbaycanlıları anlayışını siyasi-ideoloji mühitə gətirmiş və xarici ölkələrdə yaşayan həmvətənlərimizi Azərbaycançılıq amalı ətrafında birləşdirmək üçün konkret əməli addımlar atmışdır. "Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü"nü təsis etməklə Heydər Əliyev dünyanın müxtəlif qitələrində yaşayan azərbaycanlıları vahid amal ətrafında birləşdirmişdir. Dünya Azərbaycanlarının Qurultayının keçirilməsi ideyasının da baş memarı Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevdir. Azərbaycan dili və Azərbaycan xalqı anlayışları Heydər Əliyevin ölkəmizdə yaşayan bütün xalqları özündə birləşdirən uzaqgörən dahiyanə kəşfdir. Beləliklə, Azərbaycançılıq uzun əsrlər ərzində ilk dəfə olaraq XX əsrin əvvəllərində ölkə ədəbiyyatının ideya əsası kimi mövcud olmuş və ədəbi-ictimai fikirdə milli ma-raqların ifadə olunmasına meydan açmış, nəhayət, inkişaf edərək müstəqillik dövründə dövlət ideologiyası miqyasına çatdırılmışdır.

Azərbaycançılıq - milli düşüncənin və Vətən anlayışının bir yerdə qavranılması təlimi kimi xalqın və ölkənin milli maraqlarının - maarifçilikdən milli azadlıq ideyalarına, istiqlal mübarizəsi düşüncəsinə, dövlət müstəqilliyi şüuruna qədərki bütün ideallarını qaçılmaz həyati tələbat səviy-yəsinə qaldıran ümummilli məfkurədir. Azərbaycançılıq - milli ədəbiyyatın axarını ölkə maraqla-rına doğru istiqamətləndirən mühüm ədəbi-ictimai təlimdir. Azərbaycançılıq - ədəbiyyatda milli-mənəvi özünüdərk və vətənpərvərlik ideyalarının parlaq bədii təcəssümüdür, Azərbaycançılıq - xalqın hərtərəfli inkişafına xidmət edən ümummilli məfkurədir. Nəhayət, Azərbaycançılıq - xalqın milli istiqlal və müstəqil dövlətçilik ideallarının təcəssümü olan əbədiyaşar təlimdir.

Yeniləşən modern Azərbaycan Respublikası müstəqillik epoxasının müasir mərhələsinin hərtərəfli inkişafının göstəricisidir.

Qalib Azərbaycan - tarixi ərazilərini işğaldan azad etmiş və Böyük Quruculuq hərəkatını uğurla həyata keçirən Azərbaycan xalqının ölkəmizə qazandırdığı yeni ünvandır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev Qalib xalqın Qalib lideridir.

Güclü Azərbaycan - müstəqil Azərbaycan Respublikasının İlham Əliyev erasının mühüm nəticəsidir.

Daha güclü Azərbaycan - İlham Əliyev erasının yeni tarixi dövrünün əsas hədəfi və strategiyasıdır.

Azərbaycançılıq - müstəqil Azərbaycan Respublikasının dövlət ideologiyasıdır! Müstəqil Azərbaycan dövlətinin banisi və qurucusu Ümummilli lideri Heydər Əliyev Azərbaycançılıq döv-lət ideologiyasının yaradıcısıdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycançılıq məfkurəsini müstəqil dövlətin ideologiyası və Azərbaycan xalqının Birlik təlimi miqyasında qiymətləndirir və dönmədən həyata keçirir. Dövlət başçımızın 8 noyabr 2026-cı il tarixdə Zəfər bayramı münasibəti ilə Xankəndidə Zəfər abidəsi önündən səsləndirdiyi aşağıdakı fikirlər Azərbaycançılıq məfkurəsinin bütün mahiyyətini və miqyasını əks etdirir: "Azərbaycançılıq məfkurəsi bizim bütün uğurlarımızın təməlində dayanan fəlsəfədir. Azərbaycançılıq bizi irəli aparan məfkurədir. Azərbaycanda bütün etnik qruplar, bütün dinlərin nümayəndələri bir ailə kimi yaşayır və bizi birləşdirən vətəndaşlıq, həmrəylik və Azərbaycançılıq məfkurəsidir. Bu, bizim milli ideyamızdır Bu, gələcəyə aparan yoldur.

Bu, - Azərbaycançılıq ideologiyasının İlham Əliyev düsturudur.

Bu, - müstəqil Azərbaycan dövlətinin ümummilli ideologiyasının İlham Əliyev modelidir.

Bu, - Azərbaycançılıq ideologiyası və Azərbaycançılıq strategiyasının İlham Əliyev təlimidir.

Bu, - müstəqil Azərbaycanın dövlətçilik ideologiyasının İlham Əliyev modelinin siyasi-nəzəri əsaslarıdır.

Bu, - İlham Əliyev erasının müstəqil dövlətçilik ideologiyasının tezisləridir.

Bu, - müstəqil Azərbaycan dövlətinin və Azərbaycan gerçəkliyinin siyasi-ideoloji simasıdır.

Nəticə olaraq bu, - müstəqil və güclü Azərbaycan idealı ilə Azərbaycançılıq ideologiyası arasında bərabərlik işarəsidir.

Bu, - Azərbaycan cəmiyyətinin daxili mahiyyətini, təkamül proseslərini və inkişaf istiqamətlərini müəyyən edən dövlətçilik Aktıdır.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyev İkinci Qarabağ - Vətən müharibəsində xalqımızın bütün təbəqələrini vahid amal - Azərbaycançılıq ideyası ətrafında birləşdirərək tarixi Zəfərə nail olmuşdur. Prezident İlham Əliyev dünya azərbaycanlılarının lideri olaraq xalqımızın Birliyi və Həmrəyliyini dövlət siyasəti səviyyəsində uğurla həyata keçirir. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qazandığı nailiyyətlərin əldə olunmasında Azərbaycançılıq idealı xüsusi yer tutur. Hazırda Azərbaycançılıq ideologiyası ölkəmizdə yaşayan xalqları öz ətrafında birləşdirməklə bərabər, həm də böyük gələcəyə vahid amal ətrafında mübarizəyə doğru istiqamətləndirir. İkinci Qarabağ müharibəsi cəbhələrində Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olan ölkəmizdə yaşayan bütün azsaylı xalqların, etnik qrupların mərd oğulları Azərbaycan torpaqlarının Ermənistanın işğalından azad edilməsində qəhrəmanlıqlar göstərmiş, şəhidlər vermişlər. Bu, Azərbaycançılıq ideyasının nə qədər böyük gücə və əhəmiyyətə malik olduğunu göstərən ibrətamiz tarixi faktdır. Dünya azərbaycanlıları ilə əlaqələrin genişləndirilməsi də müstəqillik epoxasının müasir dövrünün reallığı və nailiyyətidir.

Göründüyü kimi, Azərbaycançılıq məfkurəsi uzaq əsrlərin dərinliklərindən davamlı olaraq məsuliyyətli və şərəfli yol keçərək, milli kimlik şüurundan Azərbaycançılıq ideyasına, müstəqil dövlətin ümummilli ideologiyasına və dünya azərbaycanlılarını birləşdirən vahid amala qədər inkişaf etmişdir.

Azərbaycançılıq - vətəndaşlıq və vətənpərvərlik, millilik və mənəvi bütövlük təlimidir.

Azərbaycançılıq - vahid amal uğrunda birgə fəaliyyət göstərmək və mübarizə aparmaq deməkdir.

Azərbaycan - Vətən və ideal, Azərbaycançı - vətəndaşlıq mövqeyi və əqidə birliyi, Azərbaycanşünaslıq - ölkəşünaslıq elmi, Azərbaycançılıq - dövlətçilik ideologiyasıdır.

Azərbaycançılıq Birlik və Həmrəylik rəmzidir.

Azərbaycançılıq məfkurəsi xalqımızı vahid amal ətrafında birləşdirən və istiqamətləndirən ideya kimi daim inkişaf edir, yaşayır, zənginləşdirir və sabahlarımıza gur işıq salır.

İsa HƏBİBBƏYLİ
AMEA-nın prezidenti, akademik

Rəqəmsal hesabatlılıq sisteminə keçid - AMEA-da müşavirə

AMEA-nın Rəyasət Heyətində Akademiyanın elmi müəssisə və təşkilatlarında cari il doktoranturaya qəbulun nəticələrinə, dissertasiya mövzularının müasir dövrün çağırışları əsasında müəyyənləşdirilməsinə və rəqəmsal hesabatlılıq sisteminə keçid məsələlərinə həsr olunmuş müşavirə keçirilib.

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəylinin sədrliyi ilə keçirilən müşavirədə Rəyasət Heyətinin üzvləri, Rəyasət Heyəti aparatının şöbə müdirləri, elmi katibləri və aidiyyəti şəxslər iştirak ediblər.

Müşavirəni giriş sözü ilə açan akademik İsa Həbibbəyli gənc elmi kadrların hazırlığına hər zaman xüsusi diqqət yetirildiyini, doktoranturaya yeni qəbul olanlara qayğı ilə yanaşılmasının vacibliyini bildirib.

Akademik İsa Həbibbəyli dissertasiya mövzularının müəyyənləşdirilməsi zamanı keyfiyyət meyarlarına diqqət yetirilməsinin zəruriliyini vurğulayıb. Qeyd edib ki, dissertasiya mövzularının müzakirəsi institutların müvafiq şöbələrində, elmi şuralarında, elmi bölmələrdə və Rəyasət Heyətində ardıcıl şəkildə aparılmalı, hər bir mövzu ətraflı təhlil olunmalıdır. Akademik İsa Həbibbəyli diqqətə çatdırıb ki, dissertasiya mövzularının adlarında Azərbaycan dilinin saflığı qorunmalı, zərurət olmadığı halda xarici mənşəli sözlər və terminlərdən həddindən artıq istifadə edilməməlidir.

AMEA prezidenti, eyni zamanda vurğulayıb ki, dissertasiya mövzularının müəyyənləşdirilməsi zamanı onların aktuallığı və elmi yeniliyi əsas götürülməlidir: "Süni intellekt, rəqəmsal inkişaf, milli-mənəvi dəyərlər, azərbaycançılıq və digər vacib istiqamətlər bu gün elmi tədqiqatların əsas mövzularından birinə çevrilməlidir. Bu mövzular yalnız ayrı-ayrı məqalə və çıxışlarda deyil, institutların elmi-tədqiqat planlarında, dissertasiya mövzularında və illik hesabatlarında da öz əksini tapmalıdır".

AMEA rəhbəri cari hesabat dövründə elmi müəssisələrin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı ənənəvi elmi istiqamətlərlə yanaşı, yeni texnologiyaların, rəqəmsal metodların və innovativ yanaşmaların tətbiqinin nəzərə alındığını söyləyib. Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, AMEA-da ənənəvi kağız hesabatlardan rəqəmsal hesabat sisteminə mərhələli keçid nəzərdə tutulur və bu istiqamətdə ilkin mərhələdə dörd elmi müəssisə - Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Folklor İnstitutu, Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, Arxeologiya və Antropologiya İnstitutu pilot layihəyə cəlb edilib.

Qeyd olunub ki, rəqəmsal hesabat modelinin hazırlanması istiqamətində AMEA-nın Rəyasət Heyəti aparatının Rəqəmsal Akademiya, Süni intellekt və Elektron xidmətlər şöbəsi tərəfindən müvafiq işlər görülüb, institutların nümayəndələrinin iştirakı ilə müzakirələr keçirilib və sistemin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər nəzərdən keçirilib. Hazırlanan model elmi müəssisələrin fəaliyyətinin müəyyən edilmiş indikatorlar əsasında qiymətləndirilməsinə, nəticələrin daha operativ və şəffaf şəkildə izlənilməsinə imkan verəcək. Akademik İsa Həbibbəyli vurğulayıb ki, rəqəmsal sistemə keçid mərhələli və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməlidir. Onun sözlərinə görə, əsas məsələ institutların bu istiqamətdə hazırlıq işlərinə başlaması, müvafiq potensialın formalaşdırılması və prosesə fəal qoşulmasıdır.

Akademik İsa Həbibbəyli cari hesabatların dinlənilməsinə ilkin olaraq şöbələrdə başlanıldığını söyləyib. Qeyd edib ki, elmi müəssisənin gücü ilk növbədə onun şöbələrinin elmi potensialı və fəaliyyətinin keyfiyyəti ilə müəyyən olunur. AMEA rəhbəri növbəti mərhələdə hesabatların əvvəlcə institutların Elmi şuralarında, sonra Elmi bölmələrdə, sonda isə Rəyasət Heyətinin iclaslarında dinlənilməcəyini diqqətə çatdırıb. AMEA prezidenti elmi müəssisələrdə keçiriləcək hesabat müzakirələrində Akademiyanın rəhbərliyinin, Rəyasət Heyəti üzvlərinin, elmi-təşkilat və rəqəmsal inkişaf sahələri üzrə məsul əməkdaşların iştirakının vacibliyini vurğulayıb.

Akademik İsa Həbibbəyli hesabatların müzakirəsi zamanı elmi müəssisələrin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi ilə yanaşı, müasir dövrün çağırışlarına uyğun olaraq qarşıda duran vəzifələrin də müəyyənləşdirilməsinin vacibliyinə toxunub.

Müşavirədə qeyd olunan məsələlər ətrafında akademik Gövhər Baxşəliyeva, filologiya elmləri doktoru Sərxan Xavəri, fizika-riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru Fariz İmranov, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Səbuhi Qəhrəmanov və başqaları çıxış edərək fikirlərini bildiriblər.

Əcəmi 900: İpək Yolu üzərində şəhərsalma mədəniyyəti və memarlıq

Naxçıvan Dövlət Universitetinin Mədəniyyət və Konqres Mərkəzində memar Əcəmi Əbubəkr oğlu Naxçıvaninin anadan olmasının 900 illiyinə və "Şəhərsalma və Memarlıq İli"nə həsr olunmuş "Əcəmi 900: İpək Yolu üzərində şəhərsalma mədəniyyəti və memarlıq" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans keçirilib.

Konfrans Əcəmi Naxçıvaninin 900 illiyinin qeyd edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, eləcə də böyük memarın yubileyinin UNESCO-nun yubileylər proqramında qeyd olunması və ölkəmizdə həyata keçirilən mədəni irsin qorunması siyasəti kontekstində təşkil olunub.

Konfrans iştirakçıları əvvəlcə Ulu Öndər Heydər Əliyevin büstünü ziyarət ediblər. Büstün önünə gül dəstələri qoyulub, Ümummilli Liderin əziz xatirəsinə ehtiram ifadə olunub.

Sonra Əcəmi Naxçıvaninin abidəsi ziyarət edilib. Qonaqlar həmçinin "Əcəmi seyrangahı" istirahət kompleksi və Mömünə xatun türbəsində olublar. Memar Əcəmiyə həsr olunmuş kitab sərgisi, eləcə də NDU Memarlıq və mühəndislik və İncəsənət fakültələrinin müəllim və tələbələrinin əl işlərindən ibarət rəsm və memarlıq sərgilərinə baxış keçirilib. Sərgilərdə Əcəmi irsinin zənginliyi, Naxçıvan memarlıq məktəbinin özünəməxsus xüsusiyyətləri və milli-mədəni dəyərlərimiz bədii-estetik şəkildə nümayiş olunub.

Tədbirdə əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və şəhidlərimizin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib, Dövlət Himni ifa edilib. Əcəmi Naxçıvani və Nizami Gəncəvinin obrazlarını canlandıran və bu dahilərin yaşadığı dövrü əks edən bədii kompozisiya tədbirə xüsusi rəng qatıb.

Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsinin müavini Samir Seyidəhmədli konfransda çıxış edərək Əcəmi Naxçıvaninin zəngin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsi, Naxçıvan memarlıq məktəbinin dünya memarlıq tarixindəki yerinin araşdırılması və tarixi-mədəni irsin qorunmasının əhəmiyyətini vurğulayıb.

Samir Seyidəhmədli "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın Naxçıvanın uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafı üçün strateji əhəmiyyət daşıdığını qeyd edib. Bildirilib ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Əcəminin 850 illik yubileyinin keçirilməsi və Prezident İlham Əliyevin 900 illik yubileylə bağlı Sərəncamı bu irsə dövlət qayğısının bariz təzahürüdür. Səlahiyyətli nümayəndənin müavini abidələrin rəqəmsal sənədləşdirilməsi, bərpa işlərinin elmi əsaslandırılması və tarixi şəhər mühitinin qorunması istiqamətində birgə tədqiqatların əhəmiyyətini vurğulayıb.

NDU-nun rektoru Elbrus İsayev öz çıxışında Əcəmi Naxçıvaninin 900 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində qeyd olunmasının və UNESCO tərəfindən beynəlxalq miqyasda anılmasının Azərbaycan memarlıq irsinin dünyada tanıdılması baxımından əhəmiyyətini vurğulayıb. Rektor dahi memarın Azərbaycan və türk-İslam memarlıq tarixindəki mövqeyinə, yaratdığı memarlıq məktəbinin təsir dairəsinə diqqət çəkib. Qeyd edib ki, Əcəminin əsərləri orta əsrlər Azərbaycanında yüksək mühəndislik təfəkküründən, estetik zövqün və inkişaf etmiş şəhərsalma mədəniyyətinin göstəricisidir. İpək Yolunun Naxçıvanın tarixi-mədəni əlaqələrinin inkişafındakı roluna toxunan Elbrus İsayev Əcəmi irsinin müasir şəhərsalma ənənələri ilə əlaqəli şəkildə öyrənilməsinin vacibliyini qeyd edib.

AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli çıxışında Memar Əcəminin Şərqdə özünəməxsus memarlıq məktəbi yaradan, müxtəlif sənət sahələrini öz yaradıcılığında birləşdirən çoxşaxəli və universal sənətkar olduğunu vurğulayıb. Mömünə xatun, Yusif ibn Küseyir türbələri kimi nadir memarlıq nümunələrinin onun mühəndislik, nəqqaşlıq və xəttatlıq bacarığının vəhdətini əks etdirdiyini diqqətə çatdırıb.

Konfransda iştirak edən Avstriyanın "Atelier Erich Pummer GmbH" şirkətinin direktoru Erich Pummer, Türkiyənin Mimar Sinan Gözəl Sənətlər Universitetinin prorektoru, professor Nezih Recep Aysel və Çinin Anhui Jianzhu Universitetinin professoru Lei Zhang çıxışlarında Əcəmi Naxçıvaninin dünya memarlıq tarixindəki mövqeyindən, Naxçıvan memarlıq məktəbinin bəşəri irsə verdiyi töhfələrdən və tarixi abidələrin qorunmasının əhəmiyyətindən bəhs ediblər. Qonaqlar konfransın yüksək səviyyədə təşkilinə görə minnətdarlıqlarını bildirərək elmi müzakirələrin Əcəmi irsinin daha dərindən araşdırılmasına, memarlıq tarixinin öyrənilməsinə və bu sahədə beynəlxalq elmi əməkdaşlığın genişlənməsinə töhfə verəcəyinə əminliklərini ifadə ediblər.

Tədbir çərçivəsində Naxçıvan Televiziyası tərəfindən hazırlanmış Əcəmi Naxçıvaniyə həsr olunmuş videoçarx nümayiş olunub.

Sonra NDU rektoru Elbrus İsayev tərəfindən tədbirin tərəfdaş qurum rəhbərlərinə və dəvətli qonaqlara təşəkkür plaketləri təqdim olunub.

Konfransın bədii hissəsində NDU-nun müəllimi Əməkdar mədəniyyət işçisi Əkrəm Məmmədli və NDU nəzdində Musiqi Kollecinin müəllimi Hüseyn Mürsəlovun bədii rəhbərliyi ilə universitetdə yeni yaradılmış Qədim Xalq Çalğı Alətləri Ansamblının ifasında rəngarəng musiqi nömrələri təqdim olunub.

Konfrans iki gün davam edib.

Akademik İsa Həbibbəyli:
Əcəmi sənəti Naxçıvan mədəniyyətinin mühüm nişanəsidir

"Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə memar Əcəmi Naxçıvaninin 900 illik yubileyinin doğma diyarı Naxçıvanda qeyd olunması ölkəmizdə mədəniyyətə və tarixi şəxsiyyətlərə dövlət səviyyəsində göstərilən böyük ehtiramın bariz nümunəsidir".

Bu sözləri Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti akademik İsa Həbibbəyli jurnalistlərə müsahibəsində deyib.

O bildirib ki, Naxçıvan Dövlət Universitetində keçirilən beynəlxalq elmi konfrans Əcəmi sənətinin XXI əsrdə müasir şəraitdə davam etdirilməsi bu sahədə yeni nəslin yetişdirilməsi imkanlarını da diqqətə çatdırır.

Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, Əcəmi sənəti qədim Naxçıvan torpağının intibah mədəniyyətinin mühüm nişanəsi kimi yaşayır. Yubiley ərəfəsində Naxçıvanda memar Əcəminin heykəlinin ucaldılması və Mömünə xatun türbəsinin bərpa olunması da dövlətin tarixi-mədəni irsə göstərdiyi diqqətin ifadəsidir.

AMEA-nın prezidenti sonda onu da vurğulayıb ki, bu beynəlxalq konfrans yalnız tarixi şəxsiyyətlərə ehtiramın nümayişi deyil, həm də yeni Əcəmi sənətkarlarının yetişməsinə, memarlıq ənənələrinin gələcək nəsillərə ötürülməsinə istiqamət verən mühüm elmi platformadır.

Azərbaycan-Gürcüstan elmi-ədəbi əlaqələri yeni inkişaf mərhələsində

AMEA Rəyasət Heyətində Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun nümayəndə heyəti ilə görüş

AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktoru filologiya elmləri doktoru, professor İrma Ratianinin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

AMEA-nın Rəyasət Heyətində keçirilən görüşdə AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu və Memarlıq və İncəsənət İnstitutu ilə Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun birgə icra etdiyi "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli ədəbiyyatda və incəsənətdə" beynəlxalq elmi layihənin gedişi, əldə olunan nəticələr və qarşıda duran vəzifələr barədə müzakirələr aparılıb.

Akademik İsa Həbibbəyli bu layihənin Azərbaycan və Gürcüstan alimlərinin birlikdə həyata keçirdikləri ikinci layihə olduğunu, ilk layihə çərçivəsində işıq üzü görən "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli" monoqrafiyasının Bakıda, Tbilisidə və Kembricdə Azərbaycan, gürcü və ingilis dillərində kitab halında nəşr olunduğunu xatırladıb. Qeyd edib ki, əldə olunan nəticələr iki ölkənin elmi və ədəbi əlaqələrinin, eləcə də görkəmli ədiblərin milli kimliklərinin beynəlxalq miqyasda tanıdılmasına xidmət edir.

Akademik İsa Həbibbəyli ötən müddət ərzində "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli ədəbiyyatda və incəsənətdə" layihəsi çərçivəsində görülən işləri yüksək qiymətləndirərək, növbəti nəşrin hazırlanması məsələsinə toxunub. Akademik İsa Həbibbəyli AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu və AMEA-nın Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun əməkdaşları tərəfindən layihənin növbəti nəşri üçün Nizami Gəncəvinin əsərlərinin süjet və obrazlarının musiqidə, teatrda, kinoda, təsviri sənətdə, memarlıqda və tətbiqi incəsənətdə əksini əhatə edən məqalələr hazırlandığını söyləyib və mövzuları qonaqların diqqətinə çatdırıb.

Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktoru filologiya elmləri doktoru, professor İrma Ratiani nəşrin strukturunun Azərbaycan və gürcü ədəbiyyatı, eləcə də incəsənət nümunələrinin paralel şəkildə təqdim olunmasını təklif edib. Onun sözlərinə görə, nəşrdə əvvəlcə hər iki xalqın ədəbiyyatı, daha sonra isə incəsənəti ilə bağlı tədqiqatların yer alması nəzərdə tutulur. Bu yanaşma Azərbaycan və Gürcüstan ədəbi-bədii irsinin müqayisəli şəkildə öyrənilməsinə və oxuculara təqdim olunmasına imkan yaradacaq.

Professor İrma Ratiani layihənin növbəti mərhələsində Nizami və Rustavelinin dünya ədəbiyyatında qavranılmasını, onların Şərq və Avropa ədəbi mühitinə təsirinin tədqiq olunmasını təklif edib.

Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktor müavini filologiya elmləri doktoru, professor Maka Elbakidze isə öz növbəsində layihə çərçivəsində peşəkar mütəxəssislər tərəfindən təmsil etdiyi qurumun hazırlıq işləri barədə məlumat verərək musiqi, teatr, kino, ədəbiyyat və təsviri incəsənət sahələrini əhatə edən materialların artıq hazırlandığını, özünün də materialların redaktəsində iştirak etdiyini diqqətə çatdırıb.

Akademik İsa Həbibbəyli gürcü alimləri tərəfindən səsləndirilən təklifləri müsbət qarşılayıb, böyük Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi irsinin Avropa ədəbi-mədəni kontekstində öyrənilməsinin vacibliyini qeyd edib.

Görüşdə tərcümə və redaktə işlərinin yekunlaşdırılması, elmi materialların beynəlxalq nəşriyyatlara təqdim edilməsi və gələcək əməkdaşlığın istiqamətləri barədə də fikir mübadiləsi aparılıb.

Çıxışlardan sonra qarşılıqlı hədiyyələr təqdim olunub, xatirə şəkilləri çəkdirilib.

Daha sonra qonaqlar Elmin populyarlaşdırılması şöbəsinin təşkilatçılığı ilə AMEA-nın Rəyasət Heyətinin binası ilə tanış olublar.

Görüşdə Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun şöbə müdiri filologiya elmləri doktoru İvane Amirxanaşvili, eləcə də AMEA Rəyasət Heyəti aparatının İctimaiyyətlə əlaqələr, mətbuat və informasiya şöbəsinin müdiri filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Ağahüseyn Şükürov və AMEA-nın Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktor müavini filologiya elmləri doktoru Mehman Həsənli də iştirak ediblər.

Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli ədəbiyyatda və incəsənətdə

Beynəlxalq elmi layihənin müzakirəsi

AMEA-nın Rəyasət Heyətində Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu, Memarlıq və İncəsənət İnstitutu və Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun birgə icra etdiyi "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli ədəbiyyatda və incəsənətdə" beynəlxalq elmi layihəsi çərçivəsində növbəti müşavirə keçirilib.

Müşavirəni giriş sözü ilə açan AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli beynəlxalq elmi əməkdaşlığın dərinləşdirilməsində xüsusi rola malik olan layihənin əhəmiyyətindən danışıb, bu işdə Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun və Kembric Universitetinin iştirakını və mühüm töhfələrini xüsusi qeyd edib. İlk layihə çərçivəsində işıq üzü görən "Nizami Gəncəvi və Şota Rustaveli" monoqrafiyasının Bakıda, Tbilisidə və Kembricdə Azərbaycan, gürcü və ingilis dillərində kitab halında nəşr olunduğunu deyib.

Akademik İsa Həbibbəyli bildirib ki, hazırda layihənin dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi və böyük gürcü mütəfəkkiri Şota Rustavelinin zəngin irsinə həsr olunmuş ikinci hissəsi üzrə son işlər gedir. Akademik AMEA-nın Fəlsəfə və Sosiologiya İnstitutu, Memarlıq və İncəsənət İnstitutu və Gəncə Bölməsinin də layihənin ikinci hissəsinin fəal iştirakçıları olduğunu diqqətə çatdırıb. Vurğulayıb ki, ikinci hissənin mövzuları artıq geniş müzakirə edilib, tədqiqat prosesi uğurla yekunlaşıb və iştirakçı institutların bu barədə təqdim edəcəkləri hesabatlarla mərhələnin tam başa çatdığını hesab etmək olar.

AMEA rəhbəri Rəyasət Heyətində keçirilən ötən görüşdə layihənin üçüncü və dördüncü hissələrinin də əsas istiqamətlərinin müzakirə edildiyini bildirib. Akademik İsa Həbibbəyli qeyd edib ki, birinci istiqamət kimi Nizami Gəncəvi və Şota Rustavelinin tipoloji müqayisəli təhlili aparılıb, ikinci istiqamət kimi isə "Nizami və Rustaveli Şərq-Qərb ədəbiyyatında" mövzusu təklif olunub. Onun sözlərinə görə, indiyədək geniş tədqiq olunmayan, həm orijinal, həm də elmi baxımdan mühüm əhəmiyyət kəsb edən bu iki mövzu dərindən təhlil ediləcək və bu mövzular layihənin üçüncü və dördüncü hissələrinin mövzularını təşkil edəcək.

Sonra çıxış edən Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor İrma Ratiani akademik İsa Həbibbəyliyə layihəyə göstərdiyi böyük dəstəyə görə dərin təşəkkürünü bildirib. Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutu tərəfindən layihənin rəhbər heyəti və iştirakçıları barədə məlumat verib. Professor bildirib ki, işçi qrupuna ədəbiyyatşünaslarla yanaşı, digər elm sahələrinin təmsilçiləri də daxil edilib. Gələcək fəaliyyətlə bağlı fikirlərini bölüşən İrma Ratiani seçilən yeni mövzuların bir daha müzakirə olunacağını diqqətə çatdırıb. Alim nəşrdə Azərbaycan və gürcü ədəbiyyatı, eləcə də incəsənət nümunələrinin paralel şəkildə təqdim olunacağını qeyd edib.

Daha sonra Memarlıq və İncəsənət İnstitutunun direktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Ərtegin Salamzadə çıxış edərək institut tərəfindən layihəyə cəlb olunan iştirakçıları təqdim edib. O, ümumilikdə 5 hissədən ibarət olan layihənin strukturunda Azərbaycan və gürcü xalqlarının zəngin incəsənət irsinin, memarlıq və təsviri sənət ənənələrinin hərtərəfli əks olunduğunu bildirib.

Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun direktor müavini, filologiya elmləri doktoru, professor Maka Elbakidze isə öz növbəsində layihə çərçivəsində görülən işlər barədə məlumat verərək musiqi, teatr, kino, ədəbiyyat və təsviri incəsənət sahələrini əhatə edən materialların sistemləşdirildiyini və tamamlama işlərinin uğurla aparıldığını deyib. O, layihənin bu yaxınlarda tam yekunlaşacağını bildirib və Gürcüstan tərəfindən layihənin təşkilati strukturu barədə məlumat verib.

İclasda layihədə təmsil olunan institutların nümayəndələri - AMEA Gəncə Bölməsinin elmi işlər üzrə sədr müavini, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Əlimuxtar Muxtarov, Şota Rustaveli adına Gürcü Ədəbiyyatı İnstitutunun şöbə müdiri, filologiya elmləri doktoru İvane Amirxanaşvili, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun elmi katibi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aygün Bağırova, filologiya elmləri doktoru Zəhra Allahverdiyeva və başqaları layihə ilə bağlı fikirlərini bölüşüblər. Həmçinin layihədə yer alan məruzələrin mövzuları sadalanıb və geniş fikir mübadiləsi aparılıb.

Müzakirələrə yekun vuran akademik İsa Həbibbəyli dekabr ayında layihənin nəticələrinə həsr olunmuş onlayn iclasın keçiriləcəyini qeyd edib. Eyni zamanda, ötən il AMEA-nın Gəncə Bölməsində layihə ilə bağlı keçirilən beynəlxalq konfransın uğurlarını xatırladaraq qarşıda duran vəzifələrin icrası ilə bağlı tövsiyələrini verib.

Ədəbiyyat İnstitutu akkreditasiyadan müvəffəqiyyətlə keçib

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu növbəti mühüm uğura imza atıb. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının (AAK) Rəyasət Heyətinin qərarı ilə institut dövlət akkreditasiyasından uğurla keçib və elmi müəssisəyə şəhadətnamə təqdim edilib.

Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi şurasının Dövlət akkreditasiyasının yekunları və institusional inkişaf istiqamətləri üzrə keçirilən genişləndirilmiş iclasında AMEA-nın prezidenti, Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru, akademik İsa Həbibbəyli, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının sədri, iqtisad elmləri doktoru, professor Famil Mustafayev, Akkreditasiya üzrə Ekspert Şurasının sədri, filologiya elmləri doktoru, professor Mahirə Hüseynova, AAK-ın səlahiyyətli əməkdaşları, Ədəbiyyat İnstitutunun Elmi şurasının üzvləri və şöbə müdirləri iştirak ediblər.

Əvvəlcə foyedə Ədəbiyyat İnstitutunun nəşrlərindən ibarət sərgiyə baxış olub.

Tədbirdə çıxış edən akademik İsa Həbibbəyli elmi mühitin inkişafı, mövcud problemlər və qarşıda duran hədəflər ətrafında vacib məqamlara toxunub.

Akademik İsa Həbibbəyli çıxışında sovet dövründə klassiklərimizin, dövlət xadimlərinin, eləcə də xalq qəhrəmanlarının həyat və fəaliyyətinin işıqlandırılmasında müşahidə olunan durğunluq və boşluqları diqqətə çatdırıb. Qaçaq Nəbi, Koroğlu, Səttarxan və digər görkəmli tarixi şəxsiyyətlər haqqında bədii nümunələr və dastanlar yaransa da, onların həyat və fəaliyyətləri elmi-tarixi müstəvidə hələ də dərindən və sistemli şəkildə öyrənilmədiyini deyib. Ədəbiyyatşünaslıqda yalnız məşhur simaların deyil, həmçinin xalqın milli maraqlarına, vətənə sevgi və milli duyğulara xidmət edən digər tarixi şəxsiyyətlərin də həyat və fəaliyyətinin elmi dövriyyəyə daxil edilməsinin vacibliyini vurğulayıb.

Beynəlxalq elmi əlaqələr və kadr potensialına toxunan akademik İsa Həbibbəyli Yaponiya, Çin, Monqolustan, Hindistan və digər ölkələrin ədəbiyyatı ilə Azərbaycan ədəbiyyatını müqayisəli şəkildə tədqiq edən, həmin xalqların dillərini mükəmməl bilən mütəxəssislərin hazırlandığını diqqətə çatdırıb, dünya ədəbiyyatşünaslığı ilə inteqrasiyanın gücləndirilməsinin vacibliyini qeyd edib.

Akademik İsa Həbibbəyli akkreditasiya prosesini qurumlararası əməkdaşlığın növbəti addımı kimi qiymətləndirib, prosesin təşkili və həyata keçirilməsinə görə Komissiyaya və Akkreditasiya üzrə Ekspert Şurasına təşəkkürünü bildirib. O, akkreditasiya prosesini İnstitutun fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi baxımından müsbət dəyərləndirərək bu prosesin İnstitutun fəaliyyətinin səmərəliliyinin artırılmasında, çatışmazlıqların vaxtında aradan qaldırılmasında və verilmiş tövsiyələrin nəzərə alınmasında mühüm istiqamətverici rol oynadığını vurğulayıb.

İclasda çıxış edən Ali Attestasiya Komissiyasının sədri, professor Famil Mustafayev bildirib ki, təmsil etdiyi müəssisənin əsas vəzifəsi elmi müəssisələrin fəaliyyət göstərdiyi dövrdə elmi dərəcə və elmi adların verilməsi olub. Sədr qeyd edib ki, 2019-cu ildən etibarən ölkə qanunvericiliyinə uyğun olaraq Ali Attestasiya Komissiyasına yeni əsasnamə ilə əlavə səlahiyyətlər verilib və bunların da ən əsası elmi müəssisələrin akkreditasiyasının təşkilidir. Avropa İttifaqının akkreditasiya modellərini öyrənmək məqsədilə Avstriya və Xorvatiyaya səfərlər həyata keçirdiklərini xatırladan professor Famil Mustafayev həmçinin prosesin mexanizmindən danışaraq əlavə edib ki, bu işin qurulması üçün əsas yol müəssisənin özünüqiymətləndirmə ilə bağlı sualların verilməsi olub. Müəssisə həmin suallara cavabları hazırladıqdan sonra xüsusi akkreditasiya üçün müəyyən olunmuş və kənardan cəlb edilən ekspertlərdən ibarət ekspert şurası həmin məsələləri yerində yoxlayıb. Komissiya sədri indiyədək 10-dan çox müəssisədə akkreditasiya prosesinin həyata keçirildiyini və Ədəbiyyat İnstitutu da daxil olmaqla cəmi dörd müəssisənin akkreditasiyadan uğurla keçdiyini bildirib.

Akkreditasiya üzrə Ekspert Şurasının sədri, filologiya elmləri doktoru, professor Mahirə Hüseynova çıxışında akkreditasiya zamanı təqdim olunan sənədlər və elmi materiallarla bağlı fikirlərini bölüşərək prosesin obyektiv və şəffaf şəkildə həyata keçirildiyini vurğulayıb, qiymətləndirmənin nəticələri və İnstitutun fəaliyyəti ilə bağlı əsas məqamları diqqətə çatdırıb. Akkreditasiya müddətində təqdim olunan bütün sənədləri və elmi materialları yüksək qiymətləndirən professor hər bir tədqiqat işinin əhəmiyyətli olduğunu qeyd edərək Ədəbiyyat İnstitutuna və iştirakçılara uğurlar arzulayıb.

Sonda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının sədri professor Famil Mustafayev akkreditasiya haqqında şəhadətnaməni Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru akademik İsa Həbibbəyliyə təqdim edib.

Professor İsmayıl Məmmədlinin 80 illik yubileyi

AMEA-nın Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunda tanınmış alim, filologiya elmləri doktoru, professor İsmayıl Məmmədlinin 80 illik yubiley tədbiri keçirilib.

Tədbirdə çıxış edən AMEA-nın prezidenti akademik İsa Həbibbəyli professor İsmayıl Məmmədlinin elmi yaradıcılığında xalq həyatına, milli-mənəvi dəyərlərə və Azərbaycan dilinin zənginliyinə bağlılığın xüsusi yer tutduğunu vurğulayıb. Qeyd edib ki, alimin tədqiqatlarında xalqın məişətini, adət-ənənələrini və həyat tərzini əks etdirən dil materiallarının öyrənilməsi mühüm istiqamətlərdən birini təşkil edir.

AMEA rəhbəri professor İsmayıl Məmmədlinin elmi fəaliyyətinin çoxşaxəli olduğunu söyləyib. Akademik İsa Həbibbəyli alimin tədqiqatlarının yalnız leksikologiya ilə məhdudlaşmadığını, onun etnolinqvistika və onomologiya sahələrində də araşdırmalar apardığını və çoxsaylı kitabların, monoqrafiyaların, lüğət və elmi məqalələrin müəllifi olduğunu vurğulayıb. Alimin elmi-pedaqoji fəaliyyətindən bəhs edən AMEA prezidenti onun 30-dan artıq yetirməsinin olduğunu, bir sıra nəşrlərin elmi redaktoru və rəyçisi kimi də fəaliyyət göstərdiyini qeyd edib.

Akademik İsa Həbibbəyli İsmayıl Məmmədlinin Azərbaycan dilinin etnoqrafik leksikasına həsr olunmuş doktorluq dissertasiyasını və onun əsasında ərsəyə gələn kitabını Azərbaycan dilçiliyinin əhəmiyyətli elmi nailiyyətlərindən biri kimi səciyyələndirib. Bildirib ki, bu tədqiqat alimin elmi fəaliyyətində mühüm mərhələ olmaqla yanaşı, Azərbaycan dilinin xalq həyatından qaynaqlanan leksik zənginliyinin öyrənilməsinə də dəyərli töhfədir.

Çıxışında İsmayıl Məmmədlinin alim və şəxsiyyət kimi səciyyəvi xüsusiyyətlərindən danışan akademik İsa Həbibbəyli onun sadəliyini, səmimiliyini, ədalətliliyini və xalqına bağlılığını xüsusi vurğulayıb. O, yubilyarın həm elmi fəaliyyəti, həm də insani keyfiyyətləri ilə cəmiyyət içində böyük hörmət qazandığını diqqətə çatdırıb.

Sonda akademik İsa Həbibbəyli professor İsmayıl Məmmədlini 80 illik yubileyi münasibətilə təbrik edərək ona möhkəm cansağlığı və yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıb. Akademiya prezidenti professor İsmayıl Məmmədliyə AMEA-nın Fəxri Fərmanını təqdim edib.

Sonra AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru professor Nadir Məmmədli çıxış edərək professor İsmayıl Məmmədlinin 80 illik yubileyinin yalnız bir alimin ömür yolunun deyil, həm də Azərbaycan dilçiliyinə həsr olunmuş mənalı həyatın təntənəsi olduğunu vurğulayıb. Bildirib ki, İsmayıl Məmmədlinin 80 illik ömür yoluna nəzər saldıqda Azərbaycan dilinin və dilçilik elminin müəyyən bir dövrünün canlı mənzərəsi ilə qarşılaşırıq. Alimin bütün fəaliyyətini sözə həsr etdiyini deyən Nadir Məmmədli sözün xalqın yaddaşı, tarixi, düşüncəsi və dünyagörüşü olduğunu, onun mənasını və məna çalarlarını dəqiq müəyyənləşdirərək lüğətdə təqdim etməyin böyük bilik, səbir və zəhmət tələb etdiyini qeyd edib.

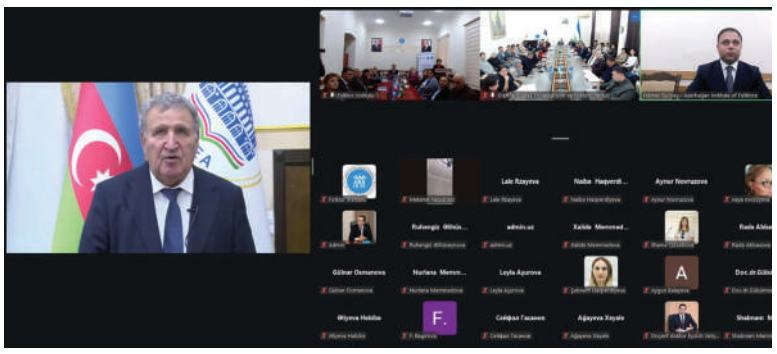
O, professor İsmayıl Məmmədlinin Azərbaycan lüğətçiliyinin inkişafında xüsusi xidmətlərini diqqətə çatdıraraq onun "Azərbaycan dilinin orfoqrafiya lüğəti", "Yeni sözlər və yeni mənalar lüğəti", "Azərbaycan dilinin məcazlar lüğəti" kimi mühüm nəşrlərin hazırlanmasında iştirakını, dördcildlik "Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti"nin ərsəyə gəlməsinə verdiyi töhfəni vurğulayıb. Direktor, həmçinin alimin "Azərbaycan dilinin etnoqrafik leksikası", "Ekran, efir və dilimiz", "Qəzet dilinin leksikası", "Axtarışlar, yozumlar, anımlar" əsərlərini, Səməd Vurğun və Cəfər Cabbarlının bədii dilinin lüğətlərinin hazırlanmasında əməyini yüksək qiymətləndirib.

"Professor İsmayıl Məmmədli yalnız zəngin elmi irsi ilə deyil, həm də Azərbaycan dilçiliyində özünəməxsus lüğətçilik məktəbi yaratması ilə seçilir", - deyə professor Nadir Məmmədli bildirib.

İnstitut direktoru lüğətçilik fəaliyyətinin böyük səbir, dəqiqlik və məsuliyyət tələb etdiyini qeyd edərək professor İsmayıl Məmmədli bu keyfiyyətləri öz fəaliyyətində birləşdirən alimlərdən olduğunu vurğulayıb, yubilyara gələcək fəaliyyətində uğurlar arzu edib.

Tədbirdə filologiya elmləri doktoru Baba Məhərrəmli "Azərbaycan dilçiliyində İsmayıl Məmmədli imzası", professor Sayalı Sadıqova "Azərbaycan dilçiliyində İsmayıl Məmmədlinin tədqiqat istiqamətləri", filologiya elmləri doktoru Nəriman Seyidəliyev "Azərbaycan dilçiliyində İsmayıl Məmmədlinin lüğətçilik fəaliyyəti", filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xədicə Heydərova "Sözə ömür verən, ömrünü sözə həsr edən alim", filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elçin İsmayılov "Professor İsmayıl Məmmədli şəxsiyyəti və Azərbaycan dilçiliyi" mövzularında məruzələrlə çıxış ediblər.

AMEA prezidentinin videomüraciəti beynəlxalq folklorşünaslıq konfransının açılış mərasimində təqdim olunub

Noyabrın 18-də Azərbaycan-özbək folklor əlaqələri çərçivəsində "Türk xalqları folklorunun müqayisəli öyrənilməsi problemləri" mövzusunda keçirilən beynəlxalq elmi konfransın açılış mərasimində AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin videomüraciəti təqdim olunub.

Akademik İsa Həbibbəyli videomüraciətində konfransın türk dünyasının inteqrasiyasının gücləndiyi müasir dövrdə keçirilməsinin xüsusi aktuallıq daşıdığını vurğulayıb. O, konfransın əsas məqsədinin Azərbaycan və özbək xalqlarının ortaq dəyərlərinin, mənəvi sərvətlərinin, ədəbiyyat və folklor ənənələrinin tarixi köklərinin elmi əsaslarla araşdırılması olduğunu qeyd edib. Akademik iki ölkə arasında dövlət başçılarının imzaladığı sənədlər və həyata keçirilən ardıcıl siyasət nəticəsində genişlənən münasibətlərin elmi əməkdaşlıq üçün də yeni imkanlar yaratdığını diqqətə çatdırıb. Akademik İsa Həbibbəyli folklorşünas və türkoloq alimlərin üzərinə düşən vəzifələrin ortaq mədəni irsin tədqiqi ilə yanaşı, müasir elmi problemlərin birgə araşdırılmasını da əhatə etdiyini bildirib. Konfransın türkoloji tədqiqatların inkişafına və Azərbaycan-Özbəkistan elmi əlaqələrinin möhkəmlənməsinə xidmət edəcəyinə əminliyini ifadə edərək tədbirə uğurlar arzulayıb.

Qeyd edək ki, 18 noyabr 2026-cı il tarixində Azərbaycan-özbək folklor əlaqələri çərçivəsində "Türk xalqları folklorunun müqayisəli öyrənilməsi problemləri" mövzusunda beynəlxalq elmi konfrans işə başlayıb. Konfrans Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Özbəkistan Respublikası Elmlər Akademiyası, AMEA Folklor İnstitutu və Özbəkistan Respublikası Elmlər Akademiyasının Özbək Dili, Ədəbiyyatı və Folkloru İnstitutunun birgə təşkilatçılığı ilə onlayn formatda keçirilir.

Beynəlxalq elmi konfransın həmsədrləri AMEA-nın prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli və Özbəkistan Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik Şavkat Ayupovdur.

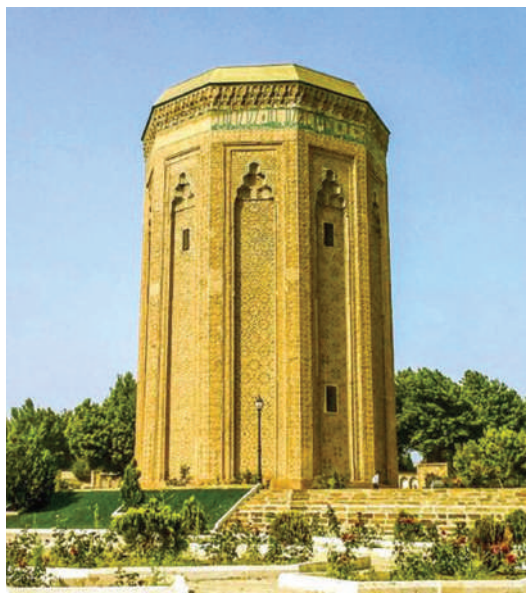
Noyabrın 18-20-ni əhatə edən konfransın əsas məqsədi Azərbaycan və özbək xalqları arasında folklor əlaqələrinin, ortaq türk folklor irsinin, ənənə və motivlərin tarixi-müqayisəli, tarixi-genetik və tipoloji aspektlərdən araşdırılması, müqayisəli folklorşünaslığın aktual nəzəri-metodoloji problemlərinin müzakirəsi və elmi əməkdaşlığın genişləndirilməsidir.

Konfrans, həmçinin Azərbaycan və Özbəkistan folklorşünaslarının gələcək birgə tədqiqat istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsinə, eləcə də Əməkdaşlıq Memorandumunda 2027-2028-ci illər üçün nəzərdə tutulan "Müqayisəli folklorşünaslıq" monoqrafiyasının hazırlanması üçün elmi-nəzəri bazanın formalaşdırılmasına xidmət edir.

Tədbir çərçivəsində türk xalqlarının ortaq folklor nümunələri, folklor ənənələri arasındakı qarşılıqlı əlaqə və təsirlər, eləcə də folklorun müqayisəli tədqiqinin nəzəri və metodoloji məsələləri ətrafında elmi müzakirələr aparılıb.

Akademik İsa Həbibbəyli yaradıcılığında memarlığa dair nəzəri fikirlər

AMEA-nın prezidenti və Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun rəhbəri, akademik İsa Həbibbəylinin elmi fəaliyyəti təkcə ədəbiyyatşünaslıqla məhdudlaşmır, həm də onun elmi axtarışları sənətşünaslığın, xüsusən də memarlığın nəzəri-estetik problemlərini də əhatə edir. O, bədii təfəkkürlə memarlıq formalarının qarşılıqlı əlaqəsini sintetik sənət nəzəriyyəsi müstəvisində təhlil etmişdir. Akademikin yaradıcılığında sənətlərin sintetikliyi ideyası mühüm yer tutur. Akademikin elmi baxışına görə, memarlıq "daşlaşmış musiqi" olmaqla yanaşı, həm də xalqın tarixi hafizəsinin bədii-məkansal təcəssümüdür. O, bədii mətndə məkansal quruluşun və memarlıq obrazlarının mətnyaratma funksiyasını xüsusi qeyd edir.

Alimin fikrincə, bədii əsərdə təsvir olunan memarlıq obyektləri təkcə fonsuz dekorasiya deyil, semantik yük daşıyan obrazlı strukturdur. Burada, milli üslub və kimlik də akademikin tədqiqatlarında ön plana çəkilir və Naxçıvan memarlıq məktəbi (Mömünə Xatun türbəsi, Qarabağlar kompleksi) milli təfəkkürün və estetikanın zirvəsi kimi qiymətləndirilir.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, akademik İsa Həbibbəylinin nəzəri irsində Naxçıvan memarlıq məktəbi və onun dahiyanə banisi Əcəmi Naxçıvani fenomeni müstəsna yer tutur. Müəllif Naxçıvan memarlıq abidələrini təkcə mühəndislik və inşaat sənətinin təzahürü kimi deyil, birbaşa milli mənəviyyatın, məkansal təfəkkürün və estetik idealların daşlaşmış təcəssümü kimi səciyyələndirir. İsa Həbibbəyli Əcəmi Naxçıvaninin yaradıcılıq prinsiplərini klassik ədəbi mətndəki forma və məzmun vəhdəti ilə müqayisə edir. İsa Həbibbəylinin təhlillərində Mömünə xatun türbəsi və Qarabağlar memarlıq kompleksi kimi şah əsərlərdə monumentallıqla incə ornamentallığın sintezi, ritm və simmetriya qanunauyğunluqları bədii mətnyaradan strukturlarla paralellik təşkil edir.

Akademik İsa Həbibbəyli göstərir ki, Orta əsr Naxçıvan türbələri və memorial abidələri dövrün fəlsəfi-estetik fikrinin, kəlam və təsəvvüf dünyagörüşünün memarlıq dilinə köçürülmüş nüsxəsidir. Abidələrin üzərindəki epiqrafik yazılar, həndəsi naxışlar və mütənasib ölçülər memarlığın poetik tektonikasını formalaşdırır.

Naxçıvan memarlıq məktəbinin bədii-üslub xüsusiyyətləri akademikin tədqiqatlarında Azərbaycan xalqının milli kimliyini və mənəvi varisliyini qoruyub saxlayan mühüm məkansal amil kimi qiymətləndirilir. Bu abidələr həm də regional memarlıq ənənənin ümummilli mədəniyyət kontekstindəki yerini müəyyən edən nəzəri meyara çevrilir. İsa Həbibbəyli Əcəmi Naxçıvaninin Mömünə xatun məqbərəsini Azərbaycan memarlığının daş "Xəmsə"si adlandırmışdır. Bu, həm də Mömünə xatun məqbərəsinin sənəkarlıq cəhətdən hansı yüksək səviyyədə olmasının qiymətləndirilməsi deməkdir.

Akademik İsa Həbibbəylinin tədqiqatlarında Əcəmi Əbubəkr oğlu Naxçıvani həm də universal qabiliyyətlərə malik olmasına da xüsusi diqqət yetirmişdir. O, Əcəmi Naxçıvaninin Mömünə xatun məqbərəsindəki ornamentlərə görə mahir rəssam, şəbəkələrin ustad nəqqaş, kusi yazılarını - nadir xəttat, inşaat texnologiyalarına əsasən böyük mühəndis olduğunu göstərmişdir. İsa Həbibbəylinin fikrincə Mömünə xatun məqbərəsinin inşaat materialları xüsusi gil torpaqla yumurtanın qarışığı əsasında hazırlanmışdır ki, bu da Əcəmi Naxçıvaninin dövrünün əl kimya elminə də bələd olduğunu nümayiş etdirir.

İsa Həbibbəyli Mömünə xatun məqbərəsinin baş tağındakı "Biz gedirik ancaq qalır rüzigar, Biz ölürük əsər qalır yadigar" sözlərinin həm ilk dəfə olaraq qafiyələnmiş şeir misraları olduğunu və həm də fəlsəfi fikir ifadə etdiyini nəzərə çatdırmışdır. Bunlar Əcəmi Naxçıvanidən şair və filosof kimi də bəhs etməyə əsas verir. Nəhayət, Mömünə xatun məqbərəsinin möhtəşəm bir Ana abidəsi olması da İsa Həbibbəyli tərəfindən XI əsrdə Azərbaycanda qadına bəslənilən yüksək münasibətin əyani təcəssümü kimi qiymətləndirilmişdir. Ən nəhayət, İsa Həbibbəyli doğru olaraq bu fikirdədir ki, Mömünə xatun məqbərəsi mühüm dövlətçilik abidəsidir. Məqbərədə Atabəylər dövlətinin hökmdarları olmuş Şəmsəddin Eldəgizin və Məhəmməd Cahan Pəhləvanın adlarının yazılması bu əzəmətli abidənin dövlətçilik nümunəsi kimi də danışmağa əsas verir. Bütün bunlar, Əcəmi Naxçıvaninin çoxcəhətli universal qabiliyyətləri və nadir istedadı ilə fərqləndiyini sübut edir. Və həmin universal qabiliyyətlərini, həmçinin Mömünə xatun, Yusif Kuseyir oğlu kimi mükəmməl memarlıq abidələrinə və adı ilə bağlı ənənələrin bu gün də davam etdirilməsinə görə İsa Həbibbəyli doğru olaraq Əcəmi Naxçıvaninin türk-müsəlman dünyası memarlıq məktəbinin banisi olduğunu sübut etmişdir.

Nəticə etibarı ilə qeyd edək ki, akademik İsa Həbibbəylinin yaradıcılığında memarlığa dair nəzəri fikirlər Azərbaycan sənətşünaslığının və fəlsəfi-estetik fikrinin zənginləşməsinə xidmət edir. Ədəbiyyatşünaslıqla memarlığın kəsişməsində irəli sürülən nəzəri müddəalar xalqın mənəvi və maddi mədəniyyətinin vəhdətdə öyrənilməsi baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Rizvan QARABAĞLI
memarlıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

AMEA Yer Elmləri Bölməsinin iclası

AMEA-nın Yer Elmləri Bölməsinin növbəti iclası keçirilib.

İclasda "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 23 sentyabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında dağ-mədən (metal filizləri) və metallurgiya sənayesinin inkişafına dair 2027-2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı" və Azərbaycan geologiya elminin proqramdan irəli gələn vəzifələri müzakirə edilib.

AMEA-nın vitse-prezidenti akademik İbrahim Quliyev tədbiri açaraq "Azərbaycan Respublikasında dağ-mədən (metal filizləri) və metallurgiya sənayesinin inkişafına dair 2027-2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı" haqqında məlumat vermiş və onun Azərbaycan geologiya elminin qarşısında qoyduğu vəzifələrdən, ölkənin dağ-mədən və metallurgiya sənayesinin rəqabətqabiliyyətli inkişafının təmin edilməsində, ixracyönümlü yüksək texnologiyalı metallurgiya sənayesi üçün etibarlı xammal bazasının formalaşdırılmasında, iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun əhəmiyyətli tərkib hissəsi olan bu mühüm sahədə dəyər zəncirinin dərinləşdirilməsində və istehsalının genişləndirilməsində elmi müəssisələrin iştirak istiqamətlərindən bəhs etmişdir.

AMEA Yer Elmləri Bölməsinin elmi katibi Sadıx Nəbiyev iclas iştirakçılarını proqramın əsas müddəaları ilə tanış etmiş, elmi tədqiqat müəssisələrinin və ali məktəblərin alim və mütəxəssislərin metallurgiya sənayesi üçün əhəmiyyət kəsb edən mövcud yataqlarda, perspektivli sahələrdə geoloji axtarış, kəşfiyyat, ehtiyatların qiymətləndirilməsi və dəqiqləşdirilməsi işlərinə daha geniş yer ayrılmasını iclas iştirakçılarının diqqətinə çatdırmışdır.

AMEA-nın müxbir üzvü Tələt Kəngərli yeni, perspektivli faydalı qazıntı yataqlarının aşkar edilməsi və mövcud yataqların ehtiyatlarının dəqiqləşdirilməsi üsullarının təkmilləşdirilməsi və yeni elmi metodlarının işlənilməsi, strateji əhəmiyyətli mineralların, o cümlədən nadir torpaq elementlərinin axtarışı üçün ölkədə geoloji kəşfiyyat işlərinin təşkilinin yaxşılaşdırılması və əhatəsinin genişləndirilməsi, müvafiq elmi tədqiqatların genişləndirilməsi üçün geologiya ixtisası üzrə tələbə qəbulunun və elmi kadr hazırlığının yaxşılaşdırılmasının vacib olduğunu vurğulamışdır.

Geoloji məlumatların hazırlanması və təqdim edilməsi, perspektivli yataqlar üzrə geoloji kəşfiyyat nəticələrinin və mineral resursların ehtiyatlarının qiymətləndirilməsi üzrə beynəlxalq hesabatlılıq standartlarının və onların tətbiqi təcrübəsinin öyrənilməsi və təcrübəyə uyğunlaşdırılmasının əhəmiyyətindən danışan AMEA-nın müxbir üzvü Dadaş Hüseynov Naxçıvandakı boksit təzahürlərinin və nadir torpaq elementlərinin kompleks öyrənilməsinin, Geologiya İnstitutunun laboratoriya və cihaz bazasının yenilənməsi və təkmilləşdirilməsinin zəruri olduğunu qeyd etmişdir.

AMEA-nın müxbir üzvü Qurban-Yetirmişli və AMEA-nın müxbir üzvü Qalib Əfəndiyev proqramda dağ-mədən və metallurgiya sənayesində beynəlxalq standartlara uyğun laboratoriyanın yaradılmasının nəzərdə tutulduğunu bildirmiş, bunun üçün müvafiq elmi kadr və elmi cihaz bazasına malik elmi tədqiqat müəssisələrinin, ali məktəblərin potensialından istifadə olunmasını təklif edərək, bu addımın gələcəkdə müvafiq sahə üçün peşəkar kadrların hazırlanmasında da əhəmiyyətli ola biləcəyini qeyd etmişlər.

Çıxışlara qoşulan akademik İbrahim Quliyev elmi tədqiqatlarda rəqəmsal texnologiyaların və müasir geoloji kəşfiyyat texnologiyalarının, o cümlədən süni intellekt, məsafədən monitorinq sistemləri, rəqəmsal əkiz (Digital Twin), avtomatlaşdırılmış mədən idarəetməsi və böyük verilənlərə əsaslanan analitik həllərin tətbiqinin genişləndirilməsi zərurətindən bəhs etmiş, Yer elmləri sahəsində ixtisaslaşmış elmi tədqiqat müəssisələrində və ali məktəblərin müvafiq profilli strukturlarında toplanmış geoloji məlumatların rəqəmsallaşdırılması və vahid mərkəzdə toplanmasını təklif etmişdir.

İclas iştirakçıları sahənin dayanıqlı və rəqabətqabiliyyətli inkişafının təmin olunması üçün elmi potensialın gücləndirilməsi, elm-təhsil-istehsal əməkdaşlığının genişləndirilməsi, ixtisaslı insan kapitalının formalaşdırılması, kadr hazırlığının sənayenin tələblərinə uyğunlaşdırılması, araşdırma və inkişaf fəaliyyətlərinin dəstəklənməsi, elmi tədqiqat planlarında, magistr dissertasiyalarının mövzularının müəyyən edilməsi prosesində tətbiqi elmi mövzulara geniş yer verilməsi, dağ-mədən (metal filizləri) və metallurgiya sənayesi üzrə elmi potensialın artırılması məsələləri ətrafında öz rəy və təkliflərini bildirmişlər.

Bölmənin iclasında "Azərbaycan Respublikasında dağ-mədən (metal filizləri) və metallurgiya sənayesinin inkişafına dair 2027-2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı"ından irəli gələn vəzifələrin Azərbaycan geologiya elminin 2027-2030-cu illər üçün prioritet istiqamətləri hesab edilməsi qərara alınmış, Azərbaycan Respublikasının geoloji öyrənilmə səviyyəsinin yüksəldilməsi, ölkədə dağ-mədən və metallurgiya sənayesinin etibarlı xammal bazasının formalaşdırılması və rəqabətqabiliyyətli inkişafını təmin edilməsi məqsədilə Yer elmləri sahəsində ixtisaslaşmış elmi tədqiqat müəssisələrinə və ali məktəblərin müvafiq profilli strukturlarına tövsiyələr qəbul edilmişdir.

Akademik: Süni intellekt qlobal siyasət və təhlükəsizlik amilinə çevrilir

Süni intellekt ötən əsrin 40-cı illərindən etibarən tədricən inkişaf edərək böyük elmi potensial və texnoloji nailiyyətlər sayəsində müasir imkanlar səviyyəsinə yüksəlib. Hazırda bu sahədə yeni inkişaf mərhələsi başlayır ki, bu da bəşəriyyət qarşısında həm geniş imkanlar açır, həm də ciddi çağırışlar yaradır.

AMEA-nın vitse-prezidenti, Elm və Təhsil Nazirliyinin İnformasiya Texnologiyaları İnstitutunun baş direktoru akademik Rasim Əliquliyev süni intellektin yaranma tarixi və inkişaf mərhələləri, kiberorqanizmlərin (kiborqların) gələcəyi, əşyaların interneti texnologiyaları, eləcə də müasir texnoloji inkişafın yaratdığı qlobal təhlükələr barədə fikirlərini bölüşüb. Alim "Süni super intellekt nədir?" və "Gələcəyin texnologiyaları" kimi aktual suallara da aydınlıq gətirib.

R.Əliquliyev bildirib ki, süni intellektin inkişafında ilkin mərhələ dar çərçivəli intellektlə (Narrow Intelligence) bağlıdır. Bu sistemlər konkret və məhdud məsələlərin həlli üçün nəzərdə tutulur. Növbəti mərhələ insanın müxtəlif sahələrdəki intellektual fəaliyyətini yerinə yetirmək imkanına malik olacaq süni ümumi intellektin formalaşmasıdır. Daha sonrakı mərhələdə isə insan intellektini üstələyən süni super intellektin meydana çıxması ehtimal edilir.

R.Əliquliyev vurğulayıb ki, süni ümumi və super intellektin inkişafı gələcəkdə insan cəmiyyəti ilə yeni texnoloji sistemlər arasında münasibətlərin necə qurulacağı məsələsini aktuallaşdırır. Süni intellekt artıq yalnız texnoloji yenilik deyil, həm də qlobal siyasət və təhlükəsizlik baxımından strateji əhəmiyyət daşıyan amildir. Buna görə də onun fəaliyyətinin idarə olunması, etik prinsiplərinin və hüquqi çərçivəsinin müəyyənləşdirilməsi vacibdir.

Akademik qeyd edib ki, insanlarla birgə işləmək üçün nəzərdə tutulan robotların - kobotların (əməkdaşlıq robotlarının) tətbiq dairəsi də genişlənəcək. İnsan cəmiyyətinin etik normalarına və hüquqi mexanizmlərinə uyğun fəaliyyət göstərən belə robotlar, məsələn, tibb bacılarının bəzi funksiyalarını yerinə yetirə biləcəklər.

O diqqətə çatdırıb ki, dördüncü sənaye inqilabının texnologiyaları insan orqanizmi ilə daha sıx inteqrasiya olunur. Bu istiqamətdə texnoloji vasitələrin köməyi ilə funksiyasını itirmiş insan orqanlarının fəaliyyətinin bərpası imkanları da diqqət mərkəzindədir. Beləliklə, insan və texnologiya arasında qarşılıqlı əlaqə yeni mərhələyə qədəm qoyur.

R.Əliquliyevin sözlərinə görə, yaranan risklərin qarşısının alınması dünya alimlərinin və texnoloji şirkətlərin birgə fəaliyyətini zəruri edir. BMT səviyyəsində və aparıcı dövlətlərdə də bu məsələlərlə bağlı narahatlıqlar ifadə olunur, süni intellektin inkişafının tənzimlənməsi istiqamətində təşəbbüslər irəli sürülür. Süni intellektin tənzimlənməsi onun inkişafının dayandırılması deyil. Əsas məqsəd mümkün təhlükələri əvvəlcədən müəyyənləşdirmək və onların qarşısını alan alqoritmlər hazırlamaqdır. Hazırda alimlər cəmiyyətin təhlükəsiz inkişafını təmin etmək üçün etibarlı süni intellekt sistemləri, eləcə də bu texnologiyaların idarə olunmasına imkan verən yeni mexanizmlər üzərində çalışırlar.

Akademik İradə Hüseynova: Milli dirçəlişin əsas dayaqlarından biri elmin və təhsilin inkişafıdır

Milli dirçəliş anlayışı dövlətçilik ənənələrinin və milli-mənəvi dəyərlərin qorunması, cəmiyyətin elmi-intellektual potensialının gücləndirilməsi, yeni biliklərin yaradılması və innovasiyaların inkişafı ilə sıx bağlıdır. Müasir dünyada ölkələrin rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən əsas amillərdən biri elmi nailiyyətlər, texnoloji yeniliklər və insan kapitalıdır.

Bu fikirləri açıqlamasında Elm və Təhsil Nazirliyinin Molekulyar Biologiya İnstitutunun direktoru akademik İradə Hüseynova söyləyib.

Akademik qeyd edib ki, müstəqil Azərbaycanın davamlı inkişafı, beynəlxalq elmi məkanda mövqeyinin möhkəmləndirilməsi və innovativ iqtisadiyyatın formalaşdırılması üçün fundamental elmlərin inkişafı strateji əhəmiyyət daşıyır. Elmi tədqiqatlara diqqətin artırılması, müasir laboratoriya infrastrukturunun yaradılması, qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi və elmi kadr potensialının gücləndirilməsi bu istiqamətdə mühüm vəzifələrdəndir.

Onun sözlərinə görə, xüsusilə molekulyar biologiya, genetika, biotexnologiya, biokimya və bioinformatika kimi sürətlə inkişaf edən elm sahələri müasir dünyanın qarşısında duran qlobal problemlərin həllində mühüm rol oynayır. Bu sahələrdə əldə olunan nəticələr səhiyyə, kənd təsərrüfatı, ərzaq təhlükəsizliyi, biomüxtəlifliyin qorunması və ətraf mühitin mühafizəsi baxımından yeni imkanlar yaradır.

Akademik vurğulayıb ki, elmi inkişafın əsas şərtlərindən biri gənc nəslin tədqiqatçılıq fəaliyyətinə cəlb edilməsi, onlarda elmi təfəkkürün, araşdırma bacarıqlarının və innovativ yanaşmanın formalaşdırılmasıdır. Gənclərin müasir elmi metodlara yiyələnməsi, beynəlxalq tədqiqat layihələrində iştirakı və dünya elminə inteqrasiyası ölkənin gələcək elmi potensialının təmin olunmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Alim diqqətə çatdırıb ki, milli elmin inkişafında beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi, qabaqcıl tədqiqat mərkəzləri ilə əlaqələrin möhkəmləndirilməsi və Azərbaycan alimlərinin qlobal elmi proseslərdə fəal iştirakının təmin edilməsi də mühüm istiqamətlərdəndir. Elmi nəticələrin beynəlxalq jurnallarda dərc olunması, birgə tədqiqatların aparılması və innovativ layihələrin həyata keçirilməsi ölkəmizin elmi potensialının dünyada tanıdılmasına, eləcə də milli elmin yeni inkişaf mərhələsinə yüksəlməsinə xidmət edir.

Akademik bildirib ki, Milli Dirçəliş Günü cəmiyyətin inkişafında biliyin, elmin və intellektual gücün rolunu bir daha diqqətə çatdırmaq baxımından da əlamətdardır. Güclü dövlətin formalaşması və inkişafı üçün milli sərvətlərlə yanaşı, elmi biliklərə, müasir texnologiyalara və yaradıcı insan kapitalına əsaslanan inkişaf modeli vacibdir.

"Milli dirçəlişin müasir mərhələsini elmin inkişafı, yeni biliklərin yaradılması, gənc alimlərin yetişdirilməsi və Azərbaycanın dünya elminə inteqrasiyası ilə sıx bağlı görürəm. Elmi potensialımızın gücləndirilməsi, tədqiqat nəticələrinin praktikaya tətbiqi və gənc nəslin elmə marağının artırılması Azərbaycanın gələcək inkişafına mühüm töhfə verəcək. Çünki elmi düşüncəsi, biliyi və intellektual gücü yüksək olan cəmiyyət hər zaman tərəqqiyə doğru inamla irəliləyir", - deyə akademik İradə Hüseynova qeyd edib.

Milli Dirçəliş Günü münasibətilə kitab sərgisi

17 Noyabr - Milli Dirçəliş Günü münasibətilə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında sərgi təşkil olunub.

Sərgidə xalqımızın milli birliyini, azadlıq istəyini, öz taleyini müstəqil müəyyənləşdirmək əzmini və dövlətçilik iradəsini əks etdirən dəyərli nəşrlər nümayiş olunub. Kitablarda Azərbaycan xalqının milli oyanışının, tarixi yaddaşının və istiqlal mübarizəsinin mərhələləri, xalq hərəkatının yaranma səbəbləri və gedişi, eləcə də Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasına gedən yolda oynadığı mühüm rol işıqlandırılır.

Nəşrlərdə, həmçinin Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Milli Dirçəliş Günü münasibətilə Azərbaycan xalqına ünvanladığı müraciətin tam mətni, Ulu Öndərin və Prezident İlham Əliyevin milli birlik və dövlət müstəqilliyi istiqamətində həyata keçirdikləri siyasət, müstəqilliyimizin qorunması və möhkəmləndirilməsi sahəsindəki xidmətləri haqqında məlumatlar yer alır.

Sərgidə "Heydər Əliyev siyasəti: tarix və müasirlik", "Dünya və Azərbaycan siyasətində Heydər Əliyev kursu", "Heydər Əliyevin böyük siyasət yolu", "Heydər Əliyev - İlham Əliyev: azərbaycançılığın zəfər yolu", "Zamana sığmayan lider", "Heydər Əliyev - İlham Əliyev dövlət quruculuğu xətti: konseptual yanaşma", "100 ilin imzası", "Heydər Əliyev ideyalarının zəfər yürüşü" və digər nəşrlər təqdim olunub.

Bununla yanaşı, Mərkəzi Elmi Kitabxana tərəfindən tərtib edilmiş "Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev" və "Qırx dörd günün salnaməsi: Vətən müharibəsi" adlı biblioqrafiyalar da sərgidə nümayiş etdirilib.

Sərgilənən nəşrlərlə MEK-in saytının Elektron kitabxana bölməsində tanış olmaq mümkündür.

AMEA Rəyasət Heyətinin elmi katibi Süni İntellekt Zirvəsi 2026-da iştirak edib

Bakıda, The Ritz-Carlton otelində ölkəmizdə ikinci dəfə keçirilən Süni İntellekt Zirvəsi 2026 baş tutub. "Uzadılmış indi" konsepti ilə təşkil olunan Zirvə dövlət və özəl sektor nümayəndələrini, elm və təhsil ictimaiyyətini, beynəlxalq ekspertləri, eləcə də texnologiya şirkətlərini bir araya gətirib.

Tədbirdə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin elmi katibi iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru Coşqun Məmmədov iştirak edib.

Zirvənin əsas məqsədi süni intellekt sahəsində qlobal tendensiyaların, innovativ texnoloji həllərin və rəqəmsal transformasiya proseslərinin müzakirəsi, eləcə də dövlət, elm və özəl sektor arasında əməkdaşlıq imkanlarının genişləndirilməsi olub.

Proqram çərçivəsində əsas səhnə çıxışları, tematik sessiyalar, sənaye istiqamətləri üzrə müzakirələr, ustad dərsləri və interaktiv süni intellekt zonaları təşkil edilib. Tədbirdə süni intellektin müxtəlif sahələrdə tətbiqi, innovasiyaların inkişafı, rəqəmsal texnologiyaların gələcəyi və yeni əməkdaşlıq perspektivləri diqqət mərkəzində olub.

Zirvə iştirakçılarının məruzəçilərə sual və təkliflərini onlayn şəkildə ünvanlamasına imkan verən xüsusi müzakirə platformasından istifadə edən Coşqun Məmmədov süni intellektin əmək bazarına təsiri və gələcəkdə məşğulluğun qorunması məsələsini gündəmə gətirib. O, süni intellektin sosial həyatın, iqtisadiyyatın və istehsalın müxtəlif sahələrinə sürətlə nüfuz etməsinin yeni imkanlarla yanaşı, müəyyən sosial-iqtisadi risklər də yaratdığını vurğulayıb.

AMEA-nın elmi katibi xüsusilə süni intellektin insan əməyini əvəz etdiyi sahələrdə iş yerlərinin azalması və işsizliyin artması ehtimalına diqqət çəkərək, bu problemin həlli yolları ilə bağlı məruzəçilərə sual ünvanlayıb.

O, texnoloji tərəqqi ilə sosial rifah arasında tarazlığın təmin edilməsi, insanların məşğulluğunun qorunması, eləcə də dövlətlərin, özəl sektorun və elmtəhsil müəssisələrinin bu istiqamətdə üzərinə düşən vəzifələrin müəyyənləşdirilməsinin vacibliyini qeyd edib. Eyni zamanda, gələcəyin iqtisadiyyatında süni intellektin insanı əvəz edən rəqibə, yoxsa onun imkanlarını genişləndirən vasitəyə çevriləcəyi məsələsini müzakirəyə çıxarıb.

Qeyd edək ki, Süni İntellekt Zirvəsi 2026 müasir texnologiyaların inkişafı, innovativ ideyaların təşviqi və müxtəlif sektorlar arasında tərəfdaşlıq əlaqələrinin qurulması baxımından mühüm platforma kimi çıxış edir. Bu cür tədbirlər elmi biliklərin praktiki tətbiqinə, rəqəmsal transformasiya prosesinin sürətlənməsinə və ölkəmizin texnoloji inkişafına töhfə vermək baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Ədəbiyyat İnstitutunun əməkdaşı Suriyada

AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun böyük elmi işçisi, "Körpü" Türkman İrsi Araşdırmaları Mərkəzinin sədri Orxan İsayev Suriyaya səfəri zamanı Suriya Türkman Məclisinin sədri və Suriya Xalq Parlamentinin millət vəkili Əbdürəhman Mustafa ilə görüşüb.

Görüş zamanı Suriya türkmanlarının liderinə "Körpü" Türkman İrsi Araşdırmaları Mərkəzinin "Təşəkkürnamə"si və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyətinin "Elm və həyat" jurnalının son nömrəsi hədiyyə edilib.

Qeyd edək ki, "Elm və həyat" jurnalının 2026-cı il, 3-cü nömrəsində filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Orxan İsayevin "Türkmanların Suriyada yerləşməsi və türkman yurdları" adlı məqaləsi dərc olunub.

Azərbaycanlı alim beynəlxalq tədbirdə

11-16 noyabr 2026-cı il tarixlərində Çin Xalq Respublikasında beynəlxalq elmi əməkdaşlığın genişləndirilməsi, qabaqcıl təcrübə mübadiləsi və yüksəkixtisaslı mütəxəssislər arasında əlaqələrin inkişafına həsr olunmuş "Peşəkarların Beynəlxalq Mübadiləsi üzrə 24-cü Konfrans" (The 24th Conference on International Exchange of Professionals - CIEP 2026) keçirilib.

Konfrans çərçivəsində baş tutan silsilə tədbirlərdə AMEA-nın Gənclər Akademiyasının sədri, Bakı Mühəndislik Universitetinin dosenti, kimya üzrə fəlsəfə doktoru Elmir Babayev də iştirak edib.

Konfransın əsas açılış mərasimi noyabrın 11-də Şanxay şəhərində baş tutub. 2000-dən çox beynəlxalq mütəxəssisin iştirak etdiyi mərasimdə dövlət rəsmilərinin, beynəlxalq tərəfdaşların və Nobel mükafatı laureatlarının çıxışları dinlənilib. Konfrans çərçivəsində müxtəlif elmi və texnoloji istiqamətlər üzrə aparıcı universitetlərin təşkilatçılığı ilə tematik tədbirlər, görüşlər və müzakirələr təşkil olunub.

Konfrans proqramının davamı olaraq, noyabrın 14-15-də Çinin Jinan şəhərində "Müdriklər Jinan şəhərində birləşir, istedadlar gələcəyi gücləndirir" ("Wisdom Converges in Jinan, Talents Empower the Future") şüarı altında yüksəkixtisaslı xarici mütəxəssislərin "Qilu səfəri" ("High-Level Foreign Experts Tour of Qilu") proqramı keçirilib.

Proqram çərçivəsində Qilu Texnologiya Universiteti və Şandun Elmlər Akademiyası kimi qurumların təmsil olunduğu beynəlxalq elmi platformada "Bərpa olunan enerji texnologiyaları" ("Renewable Energy Technology Seminar") adlı seminar təşkil olunub.

Seminarda dosent Elmir Babayev "Bioəsaslı platform kimyəvi maddələrdən dayanıqlı monomerlərə: Υ-valerolakton və bioetanolun katalitik çevrilmələri" mövzusunda elmi məruzə ilə çıxış edib.

Məruzədə biokütlə əsaslı xammaldan əldə edilən platform kimyəvi birləşmələrin katalitik çevrilmə imkanları, xüsusilə Υ-valerolakton və bioetanolun daha yüksək əlavə dəyərə malik kimyəvi məhsulların və dayanıqlı monomerlərin istehsalında potensialı təqdim olunub. Bu yanaşmaların neft-kimya xammalından asılılığın azaldılması, alternativ xammal mənbələrinin səmərəli istifadəsi və daha dayanıqlı kimya sənayesinin inkişafı baxımından əhəmiyyəti diqqətə çatdırılıb.

Redaksiya heyəti:
İsa Həbibbəyli, Dilqəm Tağıyev, İbrahim Quliyev, Nərgiz Paşayeva, Rasim Əliquliyev, Tofiq Nağıyev, İradə Hüseynova, Gövhər Baxşəliyeva, Arif Həşimov, Cəmil Əliyev, İsmayıl Hacıyev, Fuad Əliyev

Baş redaktor: Ağahüseyn Şükürov

Ünvan: AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi 30.
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Tiraj: 1000

НАУКА
Орган Президиума Национальной академии наук Азербайджана

Сила в науке...
Низами Гянджеви

ELM
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin orqanı
SCIENCE
Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

№ 35 (1517) ❖ Пятница, 20 ноября 2026 года ❖ Газета выходит с 1984 года

Архитектура вдоль Шелкового пути

Глубокое исследование наследия Аджеми вносит весомую лепту в изучение истории архитектуры и расширение международного сотрудничества

В Культурном и конгресс-центре Нахчыванского государственного университета завершилась Международная научная конференция "Аджеми 900: градостроительная культура и архитектура вдоль Шелкового пути", посвященная 900-летию со дня рождения выдающегося зодчего Аджеми Абубекр оглу Нахчывани и Году градостроительства и архитектуры.

Конференция, в которой принимали участие официальные лица государства и правительства, а также представители НАНА, вузов и НИИ нашей страны, а также ученые и исследователи из Китая, Турции, Австрии, Казахстана, Узбекистана и других стран, была организована в соответствии с Распоряжением Президента Азербайджана "О проведении 900-летия Аджеми Нахчывани" и празднованием юбилея выдающегося архитектора в рамках Программы юбилеев ЮНЕСКО, а также в контексте проводимой в стране политики в сфере охраны культурного наследия.

Многогранность наследия Аджеми

Вначале участники конференции почтили светлую память общенационального лидера Гейдара Алиева, возложив к его бюсту букеты цветов. Затем посетили памятник Аджеми Нахчывани и комплекс отдыха "Аджеми сейрангахы" и Мавзолей Момине-хатун, ознакомились с выставкой книг, посвященных Аджеми, и выставкой живописи и архитектуры, состоящей из изделий ручной работы, изготовленных педагогами и студентами факультетов архитектуры и инженерного дела и искусства НГУ. На выставках в художественно-эстетичной форме были продемонстрированы многогранность наследия Аджеми, своеобразные черты нахчыванской архитектурной школы и национально-культурные ценности.

На мероприятии минутой молчания была почтена светлая память общенационального лидера Гейдара Алиева и шехидов, прозвучал Государственный гимн Азербайджана. Большой интерес вызвала художественная композиция, оживившая образы Аджеми Нахчывани и Низами Гянджеви и отразила период, в котором жили эти гении.

Во время своего выступления заместитель полномочного представителя Президента Азербайджана в НАР Самир Сейидахмедли подчеркнул значение богатого творческого наследия Аджеми Нахчывани и места нахчыванской архитектурной школы в истории мировой архитектуры. Он также отметил, что для долгосрочного социально-экономического развития Нахчывана стратегическое значение имеет реализация госпрограммы соцэкономразвития НАР на 2023-2027 годы и рассказал о важных пунктах этого документа.

Олицетворение высокой инженерной мысли

Подчеркнув, что празднование 850-летнего юбилея Аджеми по инициативе общенационального лидера Гейдара Алиева и Распоряжение Президента Ильхама Алиева в связи с 900-летием великого зодчего является наглядным проявлением заботы государства об этом наследии, оратор отметил значение цифровой документации памятников, научного обоснования реставрационных работ и проведения совместных исследований, направленных на охрану исторической городской среды.

Затем выступил ректор НГУ Эльбрус Исаев, также отметивший значение празднования юбилея Аджеми Нахчывани на государственном уровне и проведения международных мероприятий на уровне ЮНЕСКО с точки зрения признания архитектурного наследия Азербайджана в мире. Ректор рассказал о месте гениального зодчего в истории архитектуры Азербайджана и всего тюрко-исламского мира, а также о географии влияния созданной им архитектурной школы. "Произведения Аджеми являются олицетворением высокой инженерной мысли, эстетического вкуса и развития градостроительной культуры в средневековом Азербайджане", - заявил он и подчеркнул значение изучения наследия Аджеми во взаимосвязи с современными традициями градостроительства.

Вклад в общечеловеческое наследие

В своем выступлении президент НАНА академик Иса Габиббейли подчеркнул, что Мемар Аджеми является выдающимся и универсальным мастером, который создал своеобразную архитектурную школу на Востоке и объединил в своем творчестве различные сферы искусств, и добавил, что такие редчайшие образцы архитектуры, как мавзолеи Момине-хатун, Юсифа ибн Кусейра и т.д., свидетельствуют о его инженерных и каллиграфических навыках, а также о мастерстве резьбы.

На церемонии открытия также выступили директор австрийской компании Atelier Erich Pummer GmbH Эрих Паммер, проректор турецкого Университета изящных искусств имени Мимара Синана профессор Незих Реджеп Айсель и профессор Аньхойского архитектурного университета Лэй Чжан (Китай). В выступлениях говорилось о месте Аджеми Нахчывани в истории мировой архитектуры, вкладе нахчыванской архитектурной школы в общечеловеческое наследие и значении охраны исторических памятников. Поблагодарив организаторов за проведение конференции на высоком уровне, гости выразили уверенность, что научные дискуссии внесут весомую лепту в более глубокое исследование наследия Аджеми, изучение истории архитектуры и расширение международного сотрудничества в данной сфере.

Отметим, что в ходе международной научной конференции в 6-ти залах были организованы научные дискуссии в рамках 3-х панелей и 7-ми секций. Исследовательские материалы для участия в конференции были направлены представителями 25-ти научных и образовательных учреждений, 16 из которых местные, а 9 функционируют за рубежом.

В свете культурной интеграции
стр. 10 ⇨

Высокая оценка научного материала
стр. 10 ⇨

Нам нужен собственный цифровой теоретический минимум
стр. 11 ⇨

A Special Screening of the Feature Film "44" Held for ANAS Employees
page 12 ⇨

В свете культурной интеграции

100-летие I тюркологического съезда имеет историческое и научное значение для всего тюркского мира

В Центральной научной библиотеке НАНА при организации академического Института архитектуры и искусства состоялась V международная научная конференция "Тюркологическое искусствоведение: проблемы и перспективы", посвященная 100-летию Первого тюркологического съезда.

Открывая мероприятие вступительной речью, президент НАНА академик Иса Габиббейли подчеркнул, что празднование 100-летия Первого тюркологического съезда имеет историческое и научное значение для всего тюркского мира. Сказав, что в рамках Распоряжения Президента Ильхама Алиева "О проведении 100-летнего юбилея Первого тюркологического съезда" на протяжении текущего года проходили мероприятия различного уровня, академик добавил, что по случаю юбилея руководители шести независимых тюркских государств направили поздравительные письма, и назвал это событие важным показателем расширения сотрудничества на государственном уровне, нацеленного на укрепление солидарности и единства в тюркском мире и объединение вокруг общих целей.

В рамках единой системы

Академик Габиббейли отметил, что на Первом тюркологическом съезде, который проходил в Баку с 26 февраля по 6 марта 1926-го года, принял участие 131 делегат из 26-ти стран мира и были заслушаны более 80-ти докладов. Съезд стал важной научной платформой, объединившей в рамках единой тюркологической системы гуманитарные науки, изучающие языки, литературу, историю, фольклор, философию, этнографию и искусство тюркских народов. Одной из основных исторических заслуг съезда стало определение научных сфер и дальнейших целей развития тюркологии.

Руководитель НАНА сообщил, что в годы советской власти сферы тюркологических наук целенаправленно ограничивались, а политические репрессии, помешавшие научно-культурному сближению тюркских народов, нанесли серьезный урон развитию тюркологической мысли. Сказав, что в результате репрессий 1930-х гг. многочисленные известные ученые-тюркологи, представители интеллигенции и мыслители подверглись гонениям, что привело к приостановке развития данной отрасли, академик Иса Габиббейли добавил, что, несмотря на это, в последующие периоды научная деятельность, охватывающая отдельные сферы тюркологии, была постепенно восстановлена.

Значимо для укрепления культурного единства

"Одна из главных целей празднования 100-летия Первого тюркологического съезда, - продолжил он далее, - заключается в восстановлении первоначальной сути системы тюркологических наук и их развитии в соответствии с требованиями современности. В последние годы в НАНА реализуются важные мероприятия в данном направлении, функционируют различные научные центры и структурные подразделения, занимающиеся изучением истории, культуры, философии и литературного наследия тюркских народов".

Глава НАНА также напомнил, что идея о введении общего тюркского алфавита на основе латинской графики также широко обсуждалась на Первом тюркологическом съезде, а принятые в этом плане решения создали важные предпосылки для реформ в алфавите в последующий период. Однако переход на кириллицу, осуществленный советской властью на последующих этапах, привел к ограничению возможностей для письменного общения и культурной интеграции тюркских народов.

Говоря о значении конференции "Тюркологическое искусствоведение: проблемы и перспективы", руководитель НАНА сообщил, что эта научная платформа служит восстановлению и развитию в современных условиях широких научных подходов, принятых в ходе Первого тюркологического съезда. Тюркологическое искусствоведение - это не только изучение общих проблем в сфере искусства, оно обладает большой значимостью и с точки зрения укрепления культурного единства, взаимопонимания и интеграции тюркских народов.

За заслуги в развитии научных связей

Иса Габиббейли подчеркнул, что тюркологическое искусствоведение сформировалось в качестве отдельной отрасли, оно также открывает новые возможности для концептуального развития тюркологического театроведения, музыковедения, литературоведения и историографии. "С этой точки зрения международная конференция, которая проводится уже в пятый раз, вносит важный вклад в углубление научно-теоретических основ темы, формирование новых исследовательских подходов и обогащение системы тюркологических наук", - заключил он.

Затем с докладом "Тюркологические исследования Института архитектуры и искусства НАНА" выступил его директор член-корреспондент НАНА Эртегин Саламзаде. Говоря о значении исследований, которые ведутся в сфере тюркологического искусствоведения, ученый подчеркнул необходимость расширения международного научного сотрудничества в данной сфере и особо отметил заслуги турецкого исследователя профессора университета Айдына Аднана Мендереса Ахмета Айтача в изучении искусства, истории и фольклора тюркских народов, добавив, что международные конференции, которые проходят в различных странах по инициативе и при участии профессора Айтача, вносят весомую лепту в изучение искусства и культурного наследия тюркского мира и укрепление научных связей между Азербайджаном и Турцией.

Напомним, что за свои исследования в сфере изучения искусства и культуры тюркского мира, а также за заслуги в развитии азербайджано-турецких научных связей он был удостоен звания почетного профессора Института архитектуры и искусства НАНА.

Далее член-корреспондент НАНА Эртегин Саламзаде рассказал об истории развития и сферах научной деятельности руководимого им института, сообщив, что в этом научном учреждении, которое прошло более чем 85-летний путь развития, работали выдающиеся представители науки и культуры Азербайджана, велись фундаментальные исследования в различных сферах, были изданы многочисленные монографии и научные статьи.

Пример успешного сотрудничества

Директор института отметил, что в институте особое внимание уделяется формированию и развитию тюркологических исследований, а также подробно рассказал об исследованиях, которые велись в различные годы, и выпущенных в свет научных изданиях.

Профессор Эртегин Саламзаде подчеркнул, что подготовка книг, научных сборников и других изданий, охватывающих сферу тюркологического искусствоведения, способствует изучению и пропаганде общего культурного наследия тюркского мира, эти издания позволяют проводить сравнительные исследования и определять схожие и различные черты в искусстве тюркских народов. Он назвал совместные издания, подготовленные учеными Азербайджана и Узбекистана, примером успешного сотрудничества в данной сфере.

Говоря о древних ареалах расселения тюркских народов, директор института представил соответствующую карту и подчеркнул значение историко-географических исследований для тюркологического искусствоведения. Ученый также рассказал о схожих художественных особенностях, которые встречаются в искусстве тюркских народов, отметив, что для изучения их единых культурных корней, эстетического мировоззрения и художественных традиций большое научное значение имеет проведение сравнительного анализа и комплексное изучение этих элементов. "С этой точки зрения одним из приоритетов в развитии тюркологического искусствоведения является расширение связей между учеными различных стран, реализация совместных исследовательских проектов и подготовка совместных научных изданий", - добавил он.

Затем на мероприятии были заслушаны многочисленные научные доклады. Отметим, что, наряду с отечественными учеными, в программе конференции были представлены ученые из Турции, Узбекистана, Туркменистана и т.д., которые выступили с докладами, посвященными различным направлениям тюркологических исследований.

Высокая оценка научного материала

Институт литературы НАНА успешно прошел аккредитацию

Институт литературы имени Низами Гянджеви Национальной академии наук Азербайджана добился очередного важного успеха. По постановлению Президиума Высшей аттестационной комиссии (ВАК) при Президенте Азербайджана институт успешно прошел госаккредитацию с выдачей соответствующего свидетельства.

В расширенном заседании Ученого совета ИЛ, посвященном итогам госаккредитации и сферам институционального развития, приняли участие президент НАНА, директор Института литературы академик Иса Габиббейли, председатель ВАК доктор экономических наук, профессор Фамиль Мустафаев, председатель Экспертного совета по аккредитации доктор филологических наук, профессор Махира Гусейнова, полномочные сотрудники ВАК, члены Ученого совета ИЛ и завотделами учреждения.

Усилить интеграцию с мировым литературоведением

Во время своего выступления академик Габиббейли коснулся важных вопросов, связанных с развитием научной среды, существующими проблемами и предстоящими задачами и отметил, что в научный оборот необходимо ввести жизнь и деятельность не только известных личностей, но и других исторических лиц, которые служили национальным интересам народа, творили с любовью к родине и способствовали сохранению и развитию национальных ценностей.

Говоря о международных научных связях и кадровом потенциале, глава НАНА отметил, что реализуются мероприятия по подготовке специалистов, исследующих литературу Азербайджана в сравнении с литературой Японии, Китая, Монголии, Индии и других стран, знают в совершенстве языки этих народов, и добавил, что необходимо усилить интеграцию с мировым литературоведением.

Руководитель НАНА назвал процесс аккредитации очередным шагом межведомственного сотрудничества и, положительно оценив процесс аккредитации с точки зрения оценивания деятельности института, подчеркнул, что этот процесс сыграл важную направляющую роль в повышении продуктивности деятельности Института литературы, своевременном устранении недостатков и принятии во внимание соответствующих рекомендаций.

Выступивший затем профессор Фамиль Мустафаев сообщил, что основной обязанностью ВАК была выдача соискателям документов об ученой степени и ученом звании, однако в 2019 году в соответствии с законодательством страны аттестационной комиссии были даны дополнительные полномочия, основным из которых является организация аккредитации научных учреждений. Напомнив, что для изучения моделей аккредитации Евросоюза были осуществлены поездки в Австрию и Хорватию, он рассказал о механизмах процесса, добавив, что основным методом проведения этой работы было направление в учреждение вопросов по самооценке. "После того, - отметил он, - как учреждение подготовило ответы на эти вопросы, была проведена специальная аккредитация, в ходе которой экспертный совет, состоявший из привлеченных извне экспертов, проверил соответствующие сферы на месте. До сих пор процесс аккредитации был осуществлен в более чем 10-ти учреждениях, успешно аккредитацию прошли всего 4 учреждения, включая Институт литературы".

Выступление профессора Гусейновой было посвящено документам и научным материалам, предоставленным во время аккредитации: говоря об основных моментах, связанных с итогами оценивания и деятельностью института, она высоко оценила предоставленные документы и научные материалы.

В заключение профессор Фамиль Мустафаев вручил свидетельство об аккредитации президенту НАНА академику Исе Габиббейли.

Нам нужен собственный цифровой теоретический минимум

Сегодня труд исследователя беспрецедентно важен перед лицом вызовов, с которыми сталкивается и наша страна, и все прогрессивное человечество

Ежегодно 10 ноября отмечается Всемирный день науки за мир и развитие, учрежденный Генеральной конференцией ЮНЕСКО в 2001 году. Тема дня нынешнего года - "Поиск точек соприкосновения через научную дипломатию". Акцент на международный диалог и сотрудничество ученых.

Азербайджанская наука всегда была опорой нашего общества, двигателем прогресса и предметом гордости, а инновационная сфера - одним из ключевых приоритетов государства. Сегодня труд исследователя беспрецедентно важен перед лицом вызовов, с которыми сталкивается и наша страна, и все человечество.

Азербайджанская наука подошла к важнейшей черте своего исторического развития. Масштабная административная реформа - объединение ведомств под эгидой Министерства науки и образования, введение международных стандартов PhD, и рекордное увеличение бюджетного финансирования - это лишь начало. Объективная реальность, зафиксированная международными рейтингами, требует от ученых признать: прежний советский академический багаж окончательно исчерпан. Попытки реанимировать универсальные фундаментальные школы силами ослабленных институтов и пустеющих кафедр - путь к бессмысленной трате госбюджета.

Об этом и многом другом наш корреспондент побеседовала с **вице-президентом НАНА академиком Ибрагимом Гулиевым** накануне знаменательной для научного сообщества Азербайджана даты.

Подлинная ДНК науки

- В чем, на ваш взгляд, будущее отечественной науки?

- Точно не в плоскости одних только воспоминаний. Скорее в концепции научно-технической реальности, концентрации на традиционных фундаментальных и прикладных микронишах, способных вернуть нас на передовую глобального прогресса.

Чтобы спроектировать контуры завтрашнего дня, необходимо вспомнить подлинную ДНК азербайджанской научной мысли. В XX веке она стала известной на весь мир именно потому, что создавала прорывные, сквозные технологии научно-технического прогресса, полностью выходя за рамки локального сырьевого фактора. Настоящей интеллектуальной революцией, предопределившей контуры современного цифрового века, стали труды выдающегося ученого азербайджанского происхождения Лютфи Заде. Сформулированная им в 1965 году теория нечеткой логики (Fuzzy Logic) научила вычислительные машины человеческой гибкости мышления, отойдя от жестких бинарных рамок "да" или "нет". Без нечетких алгоритмов Лотфи Заде сегодня были бы невозможны интеллектуальные системы управления, экспертные платформы обработки больших данных и фундамент современного искусственного интеллекта.

Гении планетарного масштаба

- Гениальный Лютфи Заде - не единственный наш соотечественник, прославивший Азербайджан

- Совершенно верно. В физическом секторе аналогичный тектонический сдвиг совершил выдающийся американский физик азербайджанского происхождения Али Джаван. В декабре 1960 года, работая в легендарных Bell Labs, он изобрел первый в истории непрерывный газовый лазер (гелий-неоновый), удостоенный Всемирной медали науки имени Альберта Эйнштейна. Без него сегодня был бы физически невозможен цифровой мир с оптоволоконной связью, скоростным интернетом, лазерной хирургией и считывателями штрих-кодов.

Базовая интеллектуальная матрица Баку способна формировать гениев планетарного масштаба, если система не зажата бюрократическими тисками. Ярчайшее тому подтверждение - великий физик-теоретик XX века, лауреат Нобелевской премии Лев Давидович Ландау. Родился он в Баку в семье инженера-нефтяника, а студентом БГУ стал в феноменальном возрасте - в 14 лет, причем на двух факультетах одновременно.

- Именно на этой почве впоследствии взросли результаты, отмеченные высшими государственными наградами эпохи?

- Конечно. Заслуги азербайджанской научной школы неоднократно удостаивались Ленинской и Государственной премий СССР за фундаментальные и прикладные достижения. Так, в 1976 году выдающийся военный инженер и ученый, выпускник Азербайджанского индустриального института Юсиф Исмаилов был удостоен Ленинской премии за создание уникальных радиоэлектронных систем управления бортовыми комплексами специальной ракетно-космической техники, обеспечивших стране лидерство на орбите.

Координацию и руководство всей пилотируемой космонавтикой Союза на протяжении 25 лет осуществлял председатель Госкомиссии генерал-лейтенант Керим Керимов, чьи закрытые космические разработки также были отмечены Государственной премией СССР. В ядерной сфере прорывные секретные исследования в области химии нептуния и плутония, выполненные ученым-химиком азербайджанского происхождения Аббасом Чайхорским, принесли ему Государственную премию СССР.

Перестроиться на эффективные рельсы

- Не менее известными были и наши ученые-нефтяники.

- В области прикладных технологий группа азербайджанских инженеров и ученых-нефтяников (среди которых Энвер Алиханов, Али Амиров, Эльмар Тагиев) неоднократно удостаивались Ленинской и Государственной премий СССР за открытие, создание и внедрение методов освоения морских месторождений "Нефтяные Камни", первой в мировой практике комплексной технологии добычи на открытом море. Каждая третья боевая машина в войну 1941-1945 годов летала на высокооктановом авиационном топливе, созданном по методу каталитического алкилирования академика Юсифа Мамедалиева (отмечен Сталинской премией I степени).

- Как известно, наиболее активная часть научного сообщества с международной цитируемостью - это ученые в возрасте 70-80 лет. С какими проблемами сталкиваются молодые кадры?

- Поколение 40-летних исследователей - а это самый продуктивный возраст для создания лабораторий - оказалось практически вымыто кризисами прошлых десятилетий, ушло в коммерческий сектор. Молодежь, к сожалению, не видит в науке финансовой стабильности: базовые оклады начинающих лаборантов существенно проигрывают альтернативным предложениям в IT-секторе и банках. Если не передать опыт этого поколения "активных старших" в ближайшие годы, уникальные школы будут утрачены безвозвратно.

Передача институтов бывшей АН в ведение профильного министерства натолкнулась на негласное сопротивление старого руководящего аппарата НИИ, которому сложно перестроиться на проектные менеджерские рельсы. С другой стороны, жесткие фильтры ВАК обернулись чрезмерной бюрократизацией: докторанты вынуждены тратить драгоценные месяцы не на эксперименты, а на сбор бесконечных справок.

В фокусе - национальная идентичность

- Ситуацию усложняет и языковой барьер...

- Мировая наука сегодня говорит исключительно по-английски, в то время как значительная часть опытных азербайджанских ученых старшего поколения продолжает писать и мыслить на азербайджанском или русском языках. В результате сильные локальные результаты зачастую остаются невидимыми для глобальных рейтингов.

- Однако на фоне глубокого кризиса в естественнонаучном и цифровом секторах гуманитарные и общественные науки в Азербайджане демонстрируют принципиально иную динамику.

- Их результаты лежат не в плоскости коммерциализации или патентов, а в сфере национальной безопасности и госстроительства. Переформатирование критериев оценки ВАК коснулось и этого блока, однако итоги деятельности обновленной структуры НАНА демонстрируют резкое усиление гуманитарного дискурса. Академические институты истории, археологии, востоковедения и литературы сегодня максимально вовлечены в разработку идеологических нормативов государственной политики. В фокусе внимания - масштабные исследования по концептуализации национальной идентичности, изучению историко-культурного наследия освобожденного Карабаха, оцифровке национальных языковых корпусов и противодействию фальсификациям истории региона на международной арене.

Гуманитарная мысль Азербайджана выполняет важнейшую прикладную задачу - формирование прочного ценностного фундамента для интеграционных процессов внутри тюркского мира, что делает эти исследования ключевым приоритетом национальной безопасности.

- Могли бы вы обозначить контуры и технологические тренды будущего?

- Выход из постсоветского тупика требует перехода к стратегии жесткого научно-технологического эгоизма, состоящей из трех неотложных шагов. Сегодня эта стратегия начинает обретать очертания под давлением конкретных индустриальных вызовов, таких как падение добычи углеводородов и острая необходимость технологической модернизации в структурах SOCAR, Минэнерго и профильных ведомствах.

Должна быть жесткая ставка на прикладные микрониши и цифровые экосистемы. Государству нужно уменьшить финансирование теоретических фундаментальных исследований в дисциплинах, находящихся за пределами топ-50 мирового рейтинга. Все ресурсы нового бюджета необходимо сконцентрировать на задачах, привязанных к крупнейшим национальным мегапроектам. Приоритетом становится интеграция искусственного интеллекта, технологий дистанционного зондирования Земли и создание "цифровых двойников" в сфере наук о Земле.

Стартовая точка для прорыва

- На состоявшемся недавно Каспийском экологическом саммите был анонсирован технологический тренд - создание интеллектуальной системы спутникового и экологического мониторинга выбросов метана в Каспийском регионе. Вы имеете в виду такие проекты?

- Да, именно они наряду с прикладным моделированием и геофизической оценкой глубокозалегающих горизонтов должны получать финансирование, становясь базой для предложений в SOCAR и Минэнерго. Фундаментальный базис точных наук (математика, физика, химия и IT) должен быть жестко переориентирован на помощь в реализации этих проектов в области промышленных программ страны.

Кроме того, громоздкие академические институты должны быть переформатированы. Наука будущего обязана существовать в формате гибких R&D-ячеек и международных проектных групп, создаваемых при исследовательских вузах (БГУ, АГУНП) под конкретный коммерческий заказ на 3-5 лет, по примеру новых лабораторий. Не штамповать сотни бумажных докторантов PhD ради выполнения плана, а внедрить свой современный цифровой "теоретический минимум", который выявит лидеров.

- Можно ли в XXI веке построить автономную передовую науку внутри одной небольшой страны?

- Думаю, нет. Выход - интеграция в качестве ассоциированной технологической площадки в мощные зарубежные хабы - прямые союзы, например с турецким TÜBİTAK и программами EC Horizon Europe. Причем при вузах должен быть создан институт научных продюсеров - менеджеров, которые будут брать фундаментальные идеи наших ученых и адаптировать их в жесткий формат передовых журналов Q1/Q2, международных патентов, освобождая исследователей от бюрократических тисков.

- То есть единственный жизнеспособный сценарий для Азербайджана - это...

- ...ориентироваться на опыт Лютфи Заде, Али Джавана и других, становясь высокотехнологичным прикладным партнером для крупнейших международных технологических консорциумов. Честное признание того, что прежний академический багаж исчерпан, а выделяемых 151 млн долларов из госбюджета критически мало для фронтального развития - это не капитуляция. Это единственная стартовая точка для реального прорыва. Только избавившись от советских иллюзий и перейдя к жестко сфокусированной, прагматичной модели фундаментальной и прикладной науки, Азербайджан сможет построить компактную и экономически эффективную систему, способную гарантировать технологический суверенитет и безопасность страны.

Галия АЛИЕВА

SCIENCE
Newspaper of the Presidium of the Azerbaijan National Academy of Sciences

A Special Screening of the Feature Film "44" Held for ANAS Employees

On the occasion of 8 November - Victory Day, a special screening of the feature film "44" was held for employees of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS) at the Park Cinema cinema chain located in the Flame Towers.

Prior to the screening, organised by the ANAS Free Trade Union and the Department for the Popularisation of Science of the Office of the Presidium of ANAS, attendees viewed an exhibition of artworks dedicated to Victory Day and created by employees of the Azerbaijan National Academy of Sciences.

In his opening remarks, President of ANAS, Academician Isa Habibbeyli, noted that a series of events dedicated to 8 November - Victory Day were being held at the Azerbaijan National Academy of Sciences. Academician Isa Habibbeyli pointed out that various cultural events had previously been organised for ANAS employees, including art exhibitions, opera performances and theatrical productions at the Azerbaijan State Academic National Drama Theatre, the Azerbaijan Artists' Union, the Samed Vurgun House of Creativity and various other venues in Baku. He added that a film screening was being held for the first time.

Academician Isa Habibbeyli stated that the 44-day victory over the Armenian occupying forces in the Second Karabakh War was an unparalleled event in the history and destiny of Azerbaijan, and one of the most glorious and remarkable events in the country's millennia-long history. He emphasised that the Victory in Karabakh was a great and unprecedented achievement brought to the Azerbaijani people by Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev. The victory achieved in the Patriotic War elevated the President to the status of the victorious leader of a victorious people, while the Azerbaijani Army secured a worthy place among the world's victorious armies.

Stating that Azerbaijan had fought in the Patriotic War to liberate its historical, ancestral and eternal lands from occupation, Academician Isa Habibbeyli noted that these circumstances made the war a just one. He emphasised that the Patriotic War had demonstrated the remarkable unity of the Azerbaijani people to the entire world. He said that the people had rallied closely around their leader, Supreme Commander-in-Chief Ilham Aliyev, united like an "Iron Fist", and provided comprehensive support to the head of state and the Azerbaijani Army in achieving victory.

"The Patriotic War was also a triumph of the ideal of Azerbaijanism. The concept of Azerbaijanism embodies the national unity, shared values and future goals of the Azerbaijani people. It unites all the peoples, ethnic groups and representatives of ethnic minority groups living in Azerbaijan around a common ideology. The Patriotic War was a triumphant expression of this remarkable unity. During the war, representatives of all the peoples and ethnic groups living in Azerbaijan fought for our Motherland. Among our veterans and martyrs are also representatives of various peoples, ethnic groups and ethnic minority groups living in the country," Academician Isa Habibbeyli stated.

In his speech, Academician Isa Habibbeyli also highlighted the important historical significance of the Second Karabakh War in terms of military technology. He noted that the Patriotic War was one of the first wars to be conducted using new technologies and modern methods, and that Azerbaijan had demonstrated its experience in this field to the entire world while fully restoring its territorial integrity.

Academician Isa Habibbeyli stated that the primary responsibility of scholars and intellectuals today was to unite even more closely around the head of state, support and interpret the policies implemented in the country from the perspective of the intellectual community, chronicle the history of the Patriotic War, reflect these historical events in scholarly works, and translate them into the world's languages in order to disseminate them internationally.

The academician added that another important task facing intellectuals was to raise future generations in a spirit of patriotism and provide scholarly support for educating young people with a strong sense of loyalty to statehood, so that they would become citizens devoted to their flag, state, national anthem, territorial integrity, President and leader.

Academician Isa Habibbeyli expressed his conviction that the film "44", dedicated to the Patriotic War, would play an important role in this regard. He emphasised that the film had been produced drawing on the latest achievements of Azerbaijani cinematography. He noted that although screenings of the film had only recently begun in Azerbaijan, it had already gained widespread popularity.

On behalf of the staff of the Azerbaijan National Academy of Sciences, Academician Isa Habibbeyli expressed his gratitude to First Vice-President of the Republic of Azerbaijan and President of the Heydar Aliyev Foundation Mehriban Aliyeva, Vice-President of the Heydar Aliyev Foundation Leyla Aliyeva, Director of the Baku Media Center Arzu Aliyeva, as well as the film's creative team, for their support in bringing the film to fruition.

The film "44" was then screened

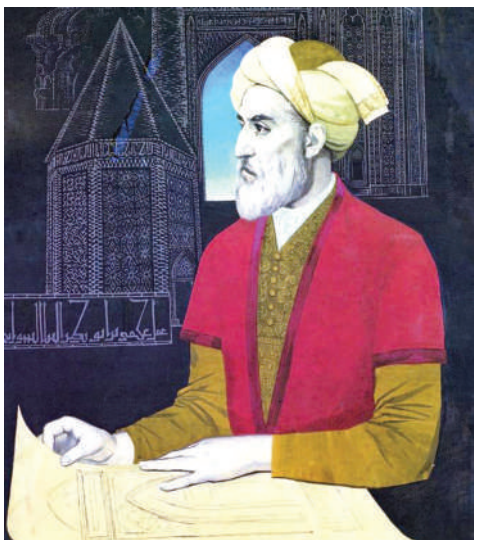
It should be noted that the film was produced with the support of the Heydar Aliyev Foundation, the Ministry of Culture of the Republic of Azerbaijan, the Cinema Agency of the Republic of Azerbaijan and the Baku Media Center. In terms of production scale, the number of specialists involved, the geographical scope of filming, the volume of technical resources used and the level of international cooperation, the feature film "44" is one of the largest cinematographic projects undertaken in Azerbaijan in recent years.

The film's artistic director is Anar Alakbarov, Assistant to the President of the Republic of Azerbaijan. The directors are Ismayil Safarali and Maksim Smetana; the screenwriters are Anar Alakbarov and Ismayil Iman; the producer is Orman Aliyev; the director of photography is Oleksandr Pozdnyakov; the editor is Elshad Rahimov; the composer is Ruslan Aghababayev; and the sound director is Teymur Karimov.

The leadership and staff of ANAS highly praised the feature film "44", dedicated to the Second Karabakh War and the historic Victory, as an important achievement of Azerbaijani cinematography in the contemporary era.

Ajami's Art Is a Significant Symbol of Nakhchivan's Culture

"The celebration of the 900th anniversary of architect Ajami Nakhchivani in his homeland, Nakhchivan, pursuant to an Order issued by the President of the Republic of Azerbaijan, is a clear demonstration of the profound respect shown at the state level for culture and historical figures in our country."

President of the Azerbaijan National Academy of Sciences (ANAS), Academician Isa Habibbeyli, made this statement in an interview with journalists.

He noted that the international scientific conference held at Nakhchivan State University also highlights the opportunities for continuing Ajami's artistic legacy in the contemporary context of the 21st century and for training a new generation of specialists in this field.

Academician Isa Habibbeyli emphasised that Ajami's art continues to live on as a significant symbol of the Renaissance culture of the ancient land of Nakhchivan. The erection of a statue of architect Ajami in Nakhchivan and the restoration of the Momine Khatun Mausoleum on the eve of the anniversary also demonstrate the state's attention to historical and cultural heritage.

The President of ANAS further stressed that this international conference is not merely a tribute to historical figures; it is also an important scholarly platform that helps nurture a new generation of architects working in Ajami's tradition and ensures that architectural traditions are passed on to future generations.

Редакционная коллегия:

Иса Габиббейли, Дильгам Тагиев, Ибрагим Гулиев,
Наргиз Пашаева, Расим Алигулиев, Тофик Нагиев,
Ирада Гусейнова, Говхар Бахшалиева, Ариф Гашимов,
Джамиль Алиев, Исмаил Гаджиев, Фуад Алиев

Главный редактор: Агагусейн Шукюров

Адрес: Баку, AZ 1001,
ул.Истиглалийят, 30, Президиум НАНА

e-mail: elm.nauka.gazet@gmail.com

Мнение авторов может не совпадать с мнением редакции.

Тираж: 1000